

s t a d i a

HELSINGIN AMMATTIKORKEAKOULU

Nuorten kokemuksia lastenkodin itsenäistymisohjelmasta

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
28.3.2008

Sanna Tanskanen

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)
Tekijä/Tekijät		
Tanskanen Sanna		
Työn nimi		
Nuorten kokemuksia lastenkodin itsenäistymisohjelmasta		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2008	42 + 2 liitettä
TIIVISTELMÄ Opinnäytetyössäni tarkastelen erään lastenkodin itsenäistymisohjelmaa. Itsenäistymisohjelma koostuu keittiökoulusta, umbrella-työkirjasta ja asumisharjoittelusta itsenäistymisasunnossa. Omahoitaja on tärkeässä roolissa itsenäistymisohjelman toteutumisessa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa ohjelmaan osallistuneiden nuorten kokemuksia. Nuorten kokemusten perusteella pyrin löytämään itsenäistymisohjelman toimivia ja kehitettäviä puolia ja luomaan kehitysehdotuksia ohjelmaan. Pyrin myös selvittämään näkyvätkö nuorten kokemuksissa itsenäistymisohjelman takana olevat periaatteet eli elämänhallinnan ja subjektiuden tukeminen sekä dialogisuus. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen. Keräsin aineiston haastattelemalla kolmea lastenkodin itsenäistymisohjelmaan osallistunutta nuorta. Menetelmänä käytin teemahaastattelua. Aineiston analyysissä käytin teemoittelua. Tuloksista selvisi, että nuoret kokivat itsenäistymisohjelman tarpeellisenä ja hyvänä kokonaisuutena. Nuoren ja hänen taitojensa tunteminen oli tärkeä osa itsenäistymisohjelmaa. Ongelmaksi ohjelmassa nousi, ettei kaikkia osa-alueita suoritettu loppuun nuoren kanssa. Umbrella-työkirjan käyttö ei ollut toimiva alue itsenäistymisohjelmassa. Nuoret kokivat asumisharjoittelun lastenkodin itsenäistymisasunnossa merkittävimpana itsenäistymisohjelman osa-alueena. Ongelmana koettiin aikuisten liika kontrollointi ja soluasuminen. Lastenkodista pois muutto nähtiin asiana, joka voi olla nuorelle vaikea. Nuoret toivoivat lastenkodilta enemmän tukea tähän vaiheeseen. Tulosten perusteella itsenäistymisohjelmasta on tärkeä luoda juuri kyseiselle nuorelle sopiva kokonaisuus, jossa otetaan huomioon hänen jo osaamat taidot ja harjoittelua vaativat alueet. Umbrella-työkirjan käyttöä pitää soveltaa paremmin nuoren tarpeita kohtaavaksi. Itsenäistymisohjelman taustalla olevat periaatteet näkyvät nuorten kanssa työskenneltäessä, mutta periaatteita voidaan kuitenkin huomioida vielä enemmän ohjelman osa-alueissa. Lastenkodin tulee kehittää rakenne, joka tukee nuoria heidän muutettuaan pois lastenkodista sekä työmuoto, joka kartoittaa nuorten mielipiteitä lastenkodin työskentelystä.		
Avainsanat		
lastenkoti, itsenäistyminen, elämänhallinta, subjekti, dialogisuus		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Tanskanen Sanna		
Title		
Young People's Experiences of an Independence Program in a Children's Home		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Spring 2008	42 + 2 appendices
ABSTRACT This study analyzed an independence program in a children's home. The program consists of kitchen school, umbrella workbook and practice period in independent living. The young person's key worker is responsible for carrying out the program. The purpose of this study was to analyze experiences of the young people who participated in the independence program and find structures that were good and that needed development in the program. The basic principles of the program are supporting young people's life management and subjectivity and working in dialogue with them. The study also examined how the principles on which the program is based appeared in the experiences of young people. The study was qualitative. The data was gathered with theme interviews. Three young people that were in the program were interviewed. The analysis was carried out by classifying data into various themes. The results showed that these young people considered the program useful and a good entity. Knowing the young and their skills was an important part of the program. One problem was that all the parts of the program were not completed. Working with the umbrella workbook was not a functioning part of the program. The practice period in independent living played the biggest role in young people's experiences. One of the problems during the practice period was that it was over-controlled by adults. Living with a flatmate was not a functioning structure, either. According to young people's experiences moving away from the children's home could be hard. They wished that the children's home would support young people more, when they moved away from the children's home. The results seem to indicate that the program should be tailored to each young person's needs. This way the young person's skills and areas that need support are taken into account. The use of the umbrella workbook should be adapted that it would answer better to young people's needs. The principles on which the program is based show in the work with young people, although they could be taken into account more. The children's home needs a structure that supports the young people that have moved away from the children's home and a structure that gathers information about young people's opinions about the work in the children's home.		
Keywords		
children's home, independence, life management, subjectivity, dialogue		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	2
3	REUNALAN LASTENKODIN ITSENÄISTYMISSOHJELMA	5
	3.1 Itsenäistymisohjelman periaatteet	5
	3.1.1 Elämänhallinta	6
	3.1.2 Subjektius	7
	3.1.3 Dialogisuus	8
	3.2 Omahoitajuus	9
	3.3 Umbrella-työkirja	10
	3.4 Keittiökoulu	12
	3.5 Asumisharjoittelu itsenäistymisasunnossa	13
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	15
	4.1 Tutkimusongelma	15
	4.2 Tutkimusmenetelmä	15
	4.3 Haastattelujen toteutus	17
	4.4 Aineiston analyysi	19
5	TULOKSET	20
	5.1 Omahoitajuus	21
	5.2 Keittiökoulu	22
	5.3 Umbrella-työkirja	23
	5.4 Asumisharjoittelu itsenäistymisasunnossa	24
	5.4.1 Asumisharjoittelua tukevat rakenteet	24
	5.4.2 Nuorten huomiointi asumisharjoittelussa	26
	5.4.3 Lastenkodista poismuutto	28
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
	6.1 Itsenäistymisohjelman osa-alueet	30
	6.2 Itsenäistymisohjelman periaatteet	35
7	POHDINTA	38
	LÄHTEET	41
	LIITTEET 1-2	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni tarkastelen erään lastenkodin nuorten itsenäistymisohjelmaa. Tässä opinnäytetyössä käytän lastenkodista nimeä Reunala. Reunala on 14-paikkainen lastensuojelulaitos, jossa hoidetaan pitkäaikaisesti sijoitettuja lapsia ja nuoria. Suuri osa lapsista on Reunalassa 18-vuotiaaksi saakka. Reunalassa on itsenäistymisohjelma yli 15-vuotiaille nuorille. Ohjelman tarkoituksena on tukea nuoria itsenäistymisessä ja taata heille tarvittavat arjen osaamisen taidot, kun he muuttavat pois laitoksesta. Keskityn opinnäytetyössäni siihen, millaisena itsenäistymisohjelmaan osallistuneet nuoret ovat kokeneet ohjelman. Tavoitteenani on kartoittaa, kuinka nuorten kokemusten perusteella ohjelmaa voidaan kehittää. Lisäksi tarkastelen, kuinka nuorten kokemuksissa ilmenee itsenäistymisohjelman taustalla olevien periaatteiden eli elämänhallinnan ja subjektiivisuuden tukemisen sekä dialogisuuden toteutuminen.

Opinnäytetyö perustuu nuorten kokemuksiin itsenäistymisohjelmasta. Kokoan aineiston haastattelemalla kolmea lastenkodin itsenäistymisohjelmaan osallistunutta nuorta. Tiedonhankintamenetelmänä käytän teemahaastattelua. Analysoin kerätyn aineiston teemoittelun avulla.

Kiinnostukseni aiheeseen heräsi työskenneltyäni usean vuoden ajan eri lastenkodeissa. Myös Reunalan lastenkodin henkilökunta koki aiheen tarpeellisena. Lastenkodissa tehtävän työn perimmäisenä tavoitteena on saattaa nuoret itsenäiseen elämään laitoksen ulkopuolelle. Usein pienempien lasten hoitoon kuluu suurin osa hoitajien ajasta. Nuorten itsenäistymisen tukemiseen tarvitaan muitakin menetelmiä kuin arjen kasvatuskäytännöt. Monissa lastenkodeissa onkin nuorten itsenäistymistä tukevia itsenäistymisohjelmia, mutta millaisiksi itse nuoret nämä kokevat. Itsenäistymisohjelmassa on tärkeää saada nuorten ääni kuuluviin, koska he ovat kokeneet itsenäistymisen laitoksesta, he ovat asiantuntijoita siinä, millaista tukea ja apua nuorten tulisi saada itsenäistymiseensä. Tavoitteenani on tuoda esiin nuorten kokemuksia itsenäistymisohjelmasta. Uskon, että niiden perusteella Reunalan itsenäistymisohjelmaa voidaan kehittää niin, että se kohtaa nuorten tarpeet paremmin.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

Lastenkodissa tehtävän työn perusteet löytyvät lastensuojelulaista. Lastensuojelulain mukaan jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007/417 1§). Lastenkoti on yksi lastensuojelulaitos, jossa voidaan järjestää lapsen sijaishuoltoa (Lastensuojelulaki 2007/417 57§). Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoitoa ja kasvatusta kodin ulkopuolella (Lastensuojelulaki 2007/417 49§). Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai lapsi omalla käytöksellään vakavasti vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Huostaanottoon voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 2007/417 40§.)

Lastensuojelulain 30 § mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin lastensuojelun toimenpiteillä pyritään vaikuttamaan. Huostaanotetuille lapsille siihen kirjaan myös sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet. Siihen kirjataan lisäksi erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen ja häntä hoitaville ja kasvattaville henkilöille sekä se, miten yhteistoiminta ja yhteydenpito lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa toteutetaan. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Tarvittaessa asiakassuunnitelmaa voidaan täydentää erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. (Lastensuojelulaki 2007/417 30§.)

Lastensuojelulaitoksessa laadittavalla hoito- ja kasvatussuunnitelmalla on tarkoitus konkretisoida asiakassuunnitelman tavoitteet selkeiksi ja arkipäivässä toteutettaviksi tavoitteiksi, joiden saavuttamista pystytään arvioimaan (Laaksonen toim. 2004: 17). Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa on eri osa-alueita, joiden tulisi toteutua jokaisen lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Osa-alueina ovat lapsen arkielämän tarpeista ja säännöllisyydestä sekä lapsen turvallisuudesta, rajoista ja valvonnasta huolehtiminen;

myönteisten vuorovaikutussuhteiden ja ihmissuhteiden varmistaminen sekä lapsen kasvamisen ja itsenäistymisen tukeminen. (Laaksonen 2004a: 262.)

Reunalassa järjestetään kaksi kertaa vuodessa hoito- ja kasvatusneuvotteluja, joissa tarkennetaan lapsen asiakassuunnitelmaa. Tarpeen mukaan neuvotteluja voi olla myös useammin. Yli 12-vuotiaat lapset osallistuvat neuvotteluihin koko neuvottelun ajan. Lapsen lisäksi paikalla ovat lapsen vanhemmat, kunnan sosiaalityöntekijä, lastenkodin sosiaalityöntekijä ja omahoitajat. Neuvottelussa käydään läpi lapsen kasvun eri osa-alueita ja niiden perusteella arvioidaan lapsen vointia ja hoidon onnistumista sekä laaditaan uusia tavoitteita lapsen hoidolle ja kasvatukselle. Osa-alueita, joita käydään läpi ovat lapsen koulu, terveys, harrastukset, sosiaalinen käyttäytyminen, tunne-elämä, itsenäisyys ja itsetunto. Lisäksi neuvottelussa kuullaan vanhempien kuulumisia ja kysytään palautetta lastenkodin hoidosta sekä sovitaan kotilomakäytännöistä lapsen kohdalla. Neuvottelussa käsitellään myös lapselle tärkeitä asioita. (Kokoukset, suunnitelma ja raportit 2007.)

Reunalassa näissä neuvotteluissa luodaan pohja hoito- ja kasvatussuunnitelmalle, joka laaditaan neljä kertaa vuodessa. Varsinainen hoito- ja kasvatussuunnitelma työstetään usein osastokokouksessa kaikkien osaston työntekijöiden kesken. Vanhemmat voidaan kutsua myös erikseen keskustelemaan suunnitelman sisällöstä. Hoito- ja kasvatussuunnitelmat käydään läpi lapsen kanssa. (Kokoukset, suunnitelma ja raportit 2007.)

Laitoksessa asuvan lapsen tai nuoren hoitoa suunniteltaessa on ajateltava hänen kasvamistaan aikuiseksi asti. Jo varhain tulee tähdätä sellaiseen hoitoon, joka tukee hänen itsenäistä selviämistään sijaishuollon päättymisen jälkeen. Hoito- ja kasvatustyön perimmäisenä tavoitteena on nuoren siirtyminen itsenäiseen elämään laitoksesta sekä nuoren siirtyminen koulumaailmasta työelämään. Päämääränä on saattaa nuori itsenäiseen elämään, jossa hän on omillaan toimeentuleva aikuinen, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukenaan. Kasvatustyön tavoitteena voidaan nähdä myös nuoren auttaminen siinä, että hän tulee sinuiksi itsensä kanssa, löytää omia vahvuuksiaan ja käyttää niitä vaikuttaakseen omaan elämänkulkunsa. (Timonen-Kallio 2000: 8, 12; Laaksonen 2004b: 10.)

Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa on tärkeää huomioida itsenäistyvän nuoren käytännön taitojen varmistaminen. Nuoren muuttaessa pois laitoksesta itsenäiseen elämään, voi arjen perustaitojen puuttuminen tehdä tyhjäksi sijaishuollon aikana tehdyn terapeutin ja psykososiaalisen työn. (Laaksonen 2004b: 26.) Väärin pro gradu työn tuloksissa ilmenee arjen taitojen harjoittelun tarpeellisuus lastenkodista itsenäistyvien nuorten koh-

dalla. Työssä tutkittiin lastensuojelun jälkihuoltoa kahdessa Varsinais-Suomen kunnassa. Sen tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden mielestä lastensuojelulaitoksissa asuneilla nuorilla oli enemmän ongelmia itsenäisen elämän taitojen hallinnassa kuin sijaishuollossa asuneilla nuorilla. Sosiaalityöntekijät kokivat nuorten laitostuneen sijaishuollossa. (Vääri 2006: 53, 89, 93.)

Lapsen huostassapito lakkaa, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole (Lastensuojelulaki 2007/417 47§). Lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 2007/417 75§.)

Jälkihuollon päämääränä on saattaa nuori itsenäiseen elämään niin, että hän on itsenäisesti toimeen tuleva aikuinen, jolla on oma sosiaalinen verkostonsa. Jälkihuolto on nuorelle aina vapaaehtoista. Usein sijaishuollon päättämismenettely ja jälkihuollon aloitusmenettely tapahtuvat limittäin. Jälkihuollosta huolehtii kunnan sosiaalityöntekijä. (Laaksonen 2004a: 260, 262.) Jälkihuollollisia tukipalveluita ovat esimerkiksi apu asunnon hankkimiseen, taloudellinen tuki, tuki ja ohjaus koulutus- ja työasioissa sekä ihmissuhteissa omaisiin ja ystäväpiiriin. Jälkihuoltosopimuksella voidaan myös jatkaa nuoren asumista lastenkodissa 18 ikävuoden jälkeen. (Timonen-Kallio 2000, 77.)

Työskenneltäessä itsenäistyvien nuorten kanssa on tärkeää valmistella hyvin nuoren siirtyminen pois laitoksesta ja tarjota nuorelle tukea jälkihuollon parissa. Nuoren tulee tietää mitä hänen tulevaisuudessaan on tapahtumassa. Itsenäistyvälle nuorelle tulee selvittää hänen oikeutensa jälkihuollon asiakkaana sekä selvittää milloin hän on sijaishuollon, milloin jälkihuollon asiakas. Nuoren lähtiessä pois lastenkodista päättyy samalla ehkä hyvin merkitykselliseksi muodostunut omahoitajasuhde. Siirtymävaiheessa on hyvä, jos nuorella on ainakin yksi merkittävä sijoituksesta riippumaton ihmissuhde. Tämä tulee valmistella jo hyvissä ajoin nuoren elämässä. (Laaksonen 2004b: 11, 24, 25.)

Jälkihuollon tarkempi suunnittelu alkaa yleensä sijoituksen viimeisenä vuotena. Jälkihuoltosuunnitelma on hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoin huoltosuunnitelmaa konkreettinen suunnitelma. Siinä avataan jälkihuollon osat yksitellen ja sovitaan ja kirjataan nuoren kanssa, kuinka nämä asiat näkyvät juuri hänen elämässään. Jälkihuoltosuunni-

telmassa nuoren asema tavoitteiden asettajana ja toimijana on keskeinen. Nuori on itse päätöksen tekijä ja niiden mukaan toimija, aikuisten tulisi lähinnä esittää erilaisia mahdollisuuksia. (Laaksonen 2004b: 11, 18-19.) Reunalassa nuorelle tehdään kirjallinen jälkihuoltosuunnitelma kunnan sosiaalityöntekijän kanssa, kun nuori täyttää 17 vuotta. 18-vuotiaana nuorelle tehdään jälkihuoltosopimus, mikäli nuori niin haluaa. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

3 REUNALAN LASTENKODIN ITSENÄISTYMISSOHJELMA

3.1 Itsenäistymisohjelman periaatteet

Reunalan lastenkodilla on oma itsenäistymisohjelma. Sen avulla pyritään turvaamaan, että nuorilla on tarvittavat itsenäisen elämän taidot, kun he muuttavat pois lastenkodista. Reunalan itsenäistymisohjelma alkaa, kun nuori täyttää 15 vuotta. Itsenäistymisohjelman koostuu keittiökoulusta, Umbrella-työkirjasta ja asumisharjoittelusta itsenäistymisasunnossa. Omahoitajuus on tärkeä työväline lastenkodin työskentelyssä koko sijoituksen ajan ja on merkityksellinen myös nuoren itsenäistymisessä. Reunalan itsenäistymisohjelma alkaa pienimuotoisesti ja tiivistyy, kun muutto itsenäistymisasuntoon on lähempänä. Tällä tavoin halutaan varmistaa, että nuori tottuu ajatukseen muuttamisesta ja oppii tarvittavia taitoja vähitellen. Näin ollen nuoren ei tarvitse opetella kaikkea asuntoon muutettua, vaan tarvittavat perustaidot ovat nuorella hallinnassa jo ennen muuttoa. Asumisharjoittelun jälkeen nuori siirtyy asumaan omaan asuntoon lastenkodin ulkopuolelle ja jää halutessaan jälkihuollon asiakkaaksi. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

Reunalassa käytössä olevan umbrella-työkirjamenetelmän avulla pyritään aktivoimaan nuoria toimintaan elinolojensa ja elämän laatunsa parantamiseksi. Sen avulla halutaan tukea kasvuprosesseja, jotka vahvistavat yksilön elämänhallintaa ja subjektiutta. Työskentely työkirjan parissa perustuu dialogisuuteen. (Timonen-Kallio 2000: 10.) Nämä periaatteet vaikuttavat Reunalan lastenkodin itsenäistymisohjelman muissa osa-alueissa eli keittiökoulussa ja asumisharjoittelussa. Omahoitajatyöskentely perustuu muun muassa näille periaatteille. Työskentelyssä itsenäistyvien nuorten kanssa voidaan kasvattaja nähdä kanssatoimijana ja nuoren rinnalla kulkijana. Hänen on tarkoitus kannustaa nuorta muutokseen ja toimia dialogisessa suhteessa hänen kanssaan. (Ranne 2002: 66.) Seuraavaksi esitellen tarkemmin itsenäistymisohjelman taustalla löytyviä periaatteita.

3.1.1 Elämänhallinta

Reunalan itsenäistymisohjelman yhtenä päämääränä on vahvistaa nuorten elämänhallintaa. Elämänhallinnan käsite voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Sisäinen elämänhallinta kuvaa yksilön kykyä sopeutua elämän erilaisiin olosuhteisiin ja tilanteisiin. Sisäisen elämänhallinnan voidaan käsittää kattavan tavat, joilla yksilö luo elämäänsä merkitystä ja sisältöä. (Aaltonen – Ojanen – Vihunen – Vilén 2003: 185.) Sisäisessä elämänhallinnassa on kyse ihmisen valmiudesta selvittää itsenäisesti elämänsä eri kehitystehtävistä ja ihmisen kyvystä tehdä ratkaisuja, jotka ohjaavat myönteisesti hänen elämänsä kulkuaan (Hämäläinen 2001: Liite 1).

Vahvaa elämänhallintaa osoittavat elämänsä kulkua edistävien tavoitteiden luominen, asioille omistautuminen sekä kyky ponnistella omien tavoitteiden eteen (Aaltonen ym. 2003: 185). Ihminen, jolla on heikko sisäinen elämänhallinta, on usein aloitekyvytön ja kiinnostumaton asioista. Heikko sisäinen elämänhallinta ilmenee myös irrallisuuden kokemisena ja jopa elämänsä kadottamisena. Ihminen on tällöin usein yhteiskunnan normeista piittaamaton sekä hänellä voi esiintyä päihteiden väärinkäyttöä ja ihmissuhdeongelmia. Sisäistä elämänhallintaa voidaan parantaa vahvistaen ihmisen omakohtaista kasvua ja oppimista hänen rinnallaan kulkien. (Hämäläinen 2000: 13.)

Ulkoinen elämänhallinta kuvaa ihmisen tunnetta siitä, kuinka paljon hän pystyy vaikuttamaan oman elämänsä olosuhteisiin. Se on kyky ohjata omaa elämäänsä niin, etteivät ulkoiset, itsestään riippumattomat tai odottamattomat seikat pysty vaikuttamaan siihen. Ulkoiseen elämänhallintaan sisältyvät myös yksilön asettamat ulkoiset päämäärät. (Aaltonen ym. 2003: 185.) Ulkoinen elämänhallinta viittaa yksilön osallisuuteen riittävästä toimeentulosta, ihmissuhteista, työstä, koulutuksesta, harrastuksista ja palveluista. Yksilön osallisuus muihin elämisen laadun kannalta tärkeisiin yhteiskunnan toimintoihin kuuluu myös ulkoiseen elämänhallintaan. (Hämäläinen 2001: Liite 1.)

Aineellisesti ja henkisesti turvattu elämä voidaan nähdä hyvänä ulkoisena elämänhallintana (Aaltonen ym. 2003: 185). Elämänhallinnan ollessa hukassa on tyypillistä, että ihminen on kyvytön suunnittelemaan tulevaisuuttaan. Tavoitteiden asettaminen ja ponnistelu niiden saavuttamiseksi on vaikeaa. (Hämäläinen 2000: 46.) Tukemalla ihmisen elämänhallintaa voidaan estää hänen syrjäytymistään ja vahvistaa hänen yhteiskuntaan liittymistään. Elämänhallintaa tuettaessa ihmisen toimintakyky kasvaa ja hän käyttää

voimavarojaan omassa arjessaan ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Yksilö tulee tietoiseksi siitä kuka hän on ja missä vaiheessa hänen elämänsä on menossa. (Mönkkönen – Nurro – Väisänen 1999: 15)

Elämänhallinta tapahtuu aina ihmisen arjessa. Elämänhallinnan tukeminen voidaankin nähdä ihmisten auttamisena, kun he yrittävät rakentaa itselleen parempaa arkea. Ihmisiä autetaan hallitsemaan elämisen olosuhteitaan ja edistämään arkielämäänsä parempaan suuntaan. Elämänhallintaa tuetaan kohtaamalla arjen vaikeuksia oikeissa elämänolosuhteissa. Ihmisen sosiaalisen elämänpiirin kokonaisuus on tällöin huomion kohteena. Ihmistä rohkaistaan refleктоimaan itse arvojaan ja elämäänsä ja tätä kautta kehittymään sisäisesti. Yksi keino parantaa elämänhallintaa on tehdä elämänsuunnitelma, jossa pohditaan yksilön historiaa, nykyistä elämän tilannetta ja tulevaisuuden suuntaa. Sitä laatiessa yksilö hahmottaa elämäänsä, täsmentää odotuksiaan ja tavoitteitaan sekä arvioi mahdollisuuksiaan. Harrastusyhteisöjen katsotaan myös vahvistavan varsinkin nuorten elämänhallintaan kasvamista. (Hämäläinen 2000: 22-23, 46-47, 61.)

3.1.2 Subjektius

Itsenäistymisohjelman toisena päämääränä on vahvistaa nuorten subjektiutta. Subjektius on ihmisen itse toteutusta hänen jokapäiväisessä elämässään. Se on itsenäisyyttä, vastuunottoa ja toimimista moraalikäsitteiden mukaan sekä itsensä kehittämistä tietoisesti niin, että vaikuttaa omaan elämäntilanteeseen. Subjektina toimiva ihminen kykenee ohjaamaan itse omaa toimintaansa. Yksilö nähdään henkilönä, joka pyrkii omiin päämääriinsä myös vaikeissa olosuhteissa. Subjektius merkitsee yksilön oikeutta olla tietoinen itsestään, ympäristöstään, menneisyydestään ja tulevaisuudestaan. Subjektiviuden käsitteeseen sisältyy myös yhteiskunnan jäsenyys sekä valmiudet toimia yhdessä muiden ihmisten kanssa. (Hämäläinen 2001: 61-62; Mönkkönen 2007: 142-144, 197; Mönkkönen ym. 1999: 14.)

Subjektina vaikuttava ihminen on aktiivinen toimija, joka vaikuttaa asioihinsa ja tilanteisiin elämässään. Hänellä on käsitys itsestään ihmisenä, joka kykenee tekemään valintoja ja päätöksiä. Subjektina toimiva ihminen kokee, että hän pystyy vaikuttamaan omalla toiminnallaan oman elämänsä muotoutumiseen. Hän ei hae toiminnalleen selitystä itsensä ulkopuolelta. Heikkona subjektina toimiva ihminen kokee joutuvansa tekemään asioita ulkoisten ehtojen ja sääntöjen vuoksi. Ihminen näkee oman toimintansa

olevan seurausta omista ominaisuuksistaan, joihin hän ei voi itse vaikuttaa. Hänen on vaikea tarttua asioihin ja muuttaa niitä. (Mönkkönen 2007: 142-144, 197.)

Ihmisen subjektiutta täytyy vahvistaa, että häntä pystytään auttamaan elämänhallintaan ja itseapuun. Itseapuun auttamisen tavoitteena on antaa ihmiselle valmiuksia, joiden avulla hän pystyy selviytymään ympäristön ja yhteiskunnan asettamista haasteista ja ottamaan vastuuta omasta elämästään. Samalla häntä tuetaan elinikäiseen oppimiseen ja ihmisenä kasvamiseen. (Mönkkönen ym. 1999: 15.) Itseapuun auttaminen on ihmisen itsekasvatuspotentiaalin vahvistamista ja siinä tarvitaan yksilön subjektiivisuuden kokemista. Ihmistä pyritään motivoimaan, että hän itse toimii ja löytää ratkaisuja omiin kysymyksiinsä ja ongelmiinsa niin, että hän toimii oman elämänsä päättäjänä eli subjektina. Yksilöä tuetaan myös yhteiskunnan jäsenyyteen itsestään huolehtivana subjektina. (Ranne 2002: 66, 91, 137.)

Subjektiivisuuden vahvistaminen tapahtuu kohtelemalla ihmistä subjektina ja kohtaamalla hänet keskusteluissa, toiminnassa ja yhteisöissä. Ihmistä autetaan näkemään niitä mahdollisuuksia, joita hänellä on vaikuttaa elämänsä kulkunsa niin yksilönä kuin yhteisönäkin. Subjektiivisuuden kokemus vahvistuu, kun ihminen pystyy tekemään itse valintojaan. Dialogisen suhteen luominen vahvistaa yksilön subjektiivutta. (Hämäläinen 2001: 62, 68.)

3.1.3 Dialogisuus

Itsenäistymisohjelman yhtenä periaatteena on dialogisen suhteen muodostuminen nuoren kanssa. Dialogisuus on kahden subjektin vuorovaikutusta. Osapuolet kohtelevat toisiaan tasavertaisina kumppaneina ja kunnioittavat toisiaan sekä toistensa määräysvaltaa omaan elämään. Heidän välinen suhteensa perustuu luottamuksellisuuteen, avoimuuteen ja keskinäiseen kunnioitukseen. (Hämäläinen 2001: Liite 1.)

Dialogisuus on pyrkimys rakentaa yksilöiden välille yhteinen ymmärrys asioista. Dialogisuuden tärkeä elementti on osapuolten välinen vastavuoroisuus. Vuorovaikutus tapahtuu molempien ehdoilla. Osapuolet pystyvät vaikuttamaan vuorovaikutustilanteeseen ja tilanteessa edetään tasapuolisesti kaikkien ehdoilla. Tilanteeseen aukeaa kokonaan uusia perspektiivejä, kun osapuolten kokemusmaailmat yhdistyvät. Vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa muodostuu jaettu, uudenlainen ymmärrys, jota kumpikaan ei pysty tavoittamaan yksin. Osapuolet testaavat, haastavat ja uudelleen muotoilevat toistensa puhetta.

Dialogisuudessa on näkemys, että tieto ei ole pysyvä ja muuttumaton fakta, vaan se rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tilanteen mukaan. Asioihin ei ole yhtä varmaa totuutta vaan useita erilaisia näkökulmia. Dialogisessa vuorovaikutuksessa tunnistetaan muiden osapuolten toiseus. (Mönkkönen 2007: 86-89, 104.)

Dialogisuus ei ole pelkää puhetta, kuuntelua ja keskustelua. Se on suhde, jossa tapahtuu jotain merkittävää osapuolten välillä. Työntekijältä tarvitaan taitoa ohjata vuorovaikutusta dialogisuuden suuntaan. Dialoginen vuorovaikutus muodostuu parhaiten yhteistoiminnallisessa suhteessa, jossa asiakkaan ja työntekijän välille on syntynyt luottamus. Molemmilla osapuolilla on luottamus yhdessä sovittuihin asioihin. Tällaisessa yhteistoiminnallisessa suhteessa ei tarvita kontrollia tavoitteisiin pääsemiseksi vaan osapuolet tietävät toistensa sitoutumisen yhteiseen asiaan. (Mönkkönen 2007: 86-89, 120-123.)

Dialogi voidaan nähdä työntekijän välineenä saada kokemuksia arkipäivän elämästä ja ongelmista. Dialogisuus on heidän yhteisesti jakamiaan kokemuksia. Siinä toteutuu osapuolten välinen kanssaihmyisyys. Työntekijän tulee olla tietoinen omasta vastuusta suhteessa asiakkaaseen. Hänen tulee kuitenkin samalla kunnioittaa asiakkaan subjektiivista ja huomioida se. Dialogisuus voidaan nähdä edellytyksenä sille, että asiakkaat tulevat tietoisiksi itsestään ja suhteestaan yhteiskuntaan. (Ranne 2002: 65, 139.)

3.2 Omahoitajuus

Omahoitajamenetelmä on yksilöllisen lapsen järjestelmällistä ja suunnitelmallista hoitamista ja kasvattamista laitoshoidossa. Omahoitajalla on tietyissä rajoissa vastuu lapsen hoitamisesta ja kasvattamisesta. Omahoitaja työskentelee yhteistyössä muun työryhmän sekä lapsen hoidossa mukana olevien asiantuntijoiden kanssa. Koko työryhmä osallistuu lapsen hoitoon arkipäivässä. Omahoitajasuhde on aikuisen ja lapsen välinen henkilökohtainen tunnesuhde, joka on molemminpuolinen ja vastavuoroinen. Omahoitajan tehtävänä on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta. On tärkeää, että lapsi pystyy samaistumaan omahoitajaansa ainakin osittain. Omahoitaja suhde on keskeinen korjaavan hoidon ja kasvatuksen menetelmä. Sen tarkoituksena on, että lapsi pystyy korjaamaan niitä tunnekokemuksiaan, jotka ovat vaikuttaneet hänen kehitykseensä haitallisesti. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 101-103.) Nuoren elämänhallinnan ja subjektiivisten vahvistumisen kannalta on tärkeää, että nuorella on ainakin yksi hyvä suhde henki-

lökunnan jäseneneen. Tämän suhteen varassa nuori voi ylläpitää toivoa ja nähdä itsensä arvokkaana. (Timonen-Kallio 2000:12.)

Reunalassa omahoitajatyöskentely tehdään pareittain. Jokaisella lapsella on kaksi omahoitajaa, jotka huolehtivat hänen asioistaan. Reunala on määritellyt omahoitajan tehtäviksi luottamuksellisen ihmissuhteen luomisen ja kehittämisen, korvaavien kokemusten tarjoamisen sekä ikätasoisien kasvun ja kehityksen tukemisen. Lisäksi omahoitaja jäsen telee menneisyyttä, selvittelee nykytilannetta ja suunnittelee tulevaisuutta yhdessä lapsen kanssa. Omahoitaja on vastuuhenkilönä siitä, että lapselle opetetaan käytännön taitoja ja että lapsen verkoston kanssa tehdään yhteistyötä. Omahoitaja toimii lapsen edustajana työryhmässä, neuvotteluissa ja lastenkodin ulkopuolella ja tuo esille lapsen äänen. (Omahoitajuus.)

Reunalassa nuoren omahoitaja on keskeisessä asemassa itsenäistymisprosessin läpiviemisessä. Omahoitajan vastuulla on huolehtia, että nuori saa tarpeeksi opastusta ja tukea itsenäistymiseen liittyvissä asioissa. Tärkeä osa työskentelyä on nuoren motivointi itsenäistymiseen liittyviin teemoihin ja taitojen harjoitteluun. Omahoitaja on vastuussa siitä, että Umbrella-työkirjan tehtäviä täytetään ja nuoren keittiökoulu lähtee käyntiin. Omahoitaja huolehtii, että nuori saa tehostettua opastusta siivouksessa ja vaatehuollossa. Nuori suunnittelee yhdessä omahoitajan kanssa kuukausirahan tai opintotuen käytönsä. Näin nuorta pyritään ohjaamaan kohti suunnitelmallisempaa rahankäyttöä. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

Itsenäistymisohjelman aikana omahoitaja täyttää tarkastuslistaa nuorelle opetetuista asioista. Tällä tavoin saadaan faktaa siitä, kuinka harjoitellut asiat sujuvat ja mihin osaluoksiin tarvitsee juuri tämän nuoren kohdalla panostaa enemmän. Omahoitaja vastaa siitä, että nuori on valmis muuttamaan itsenäistymisasuntoon ja tietää siellä asuvan nuoren velvollisuudet. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

3.3 Umbrella-työkirja

Reunalassa käytössä oleva umbrella-työkirjamenetelmä on kehitetty laitoshuollossa oleville nuorille auttamaan heidän itsenäistymiseen kasvamistaan. Sen tavoitteina on varmistaa lastensuojelun piirissä olevien nuorten arjen osaamisen taidot ja tukea heitä ammatillisessa koulutuksessa ja työmarkkinoille siirtymisessä sekä oman kodin perus-

tamisessa. Lisäksi sen tarkoitus on koota hoitotyön osaset yhdeksi kokonaisuudeksi ja täydentää kasvatukseen arjen alueella. Se tähtää nuoren ja työntekijän kohtaamiseen sekä vahvistaa arjessa tapahtuvaa kasvatuksellisesta, terapeutista ja hoidollista toimintaa. Työkirjatyöskentelyn periaatteina on näiden tavoitteiden lisäksi turvata, että arjen hallinnan taidot kehittyvät jokaisen nuoren kohdalla sijoituksen aikana. Työkirja kokoaa yhteen itsenäistymisessä tarvittavat taidot, jotka nuori joutuu opettelemaan muuttaessaan omaan kotiin. (Timonen-Kallio 2000: 18-19, 21.)

Umbrella-työkirjamenetelmässä on erilaisia tehtäviä ja harjoituksia sekä keskusteluteemoja, jotka käsittelevät itsenäistymisen eri osa-alueilla. Se luo rakenteen nuoren itsenäistymiseen ohjaavalle kasvatustyölle. Työkirja koostuu erilaisista pääalueista, jotka ovat sosiaalinen verkosto; koulu, ammattiin hakeutuminen ja työ; raha; minä itse sekä minun kotini. Jokainen pääalue jakaantuu pienempiin kokonaisuuksiin, joissa käsitellään esimerkiksi perhettä, ystäviä, vapaa-aikaa, koulutukseen hakeutumista, työllistymistä, ruuan ostamista, ruuanlaittoa, pankkiasioita, terveyttä, päihteitä ja omaan asuntoon muuttamista. Nuoren kanssa tehdään yhdessä työkirjaa ja valmiit tehtävät kootaan yhteen nuoren omaksi portfolioksi. Portfolio ei sisällä pelkästään työkirjan sivuja vaan nuori voi halutessaan piirtää, kirjoittaa tai liittää mukaan valokuvia tärkeistä tapahtumistaan. Portfolio tekee näkyväksi, kuinka pitkälle kunkin nuoren kanssa on työskentelyssä päästy. Muuttaessaan pois laitoksesta nuori saa oman portfolionsa mukaansa. (Timonen-Kallio 2000: 19-20.)

Työkirja auttaa nuorta löytämään hänen omia vahvuuksiaan ja kehittymisensä haasteita. Tehtäviä tehden selviää, mitä nuori osaa jo entuudestaan ja mitä taitoja hänen tulee vielä opetella. Työkirjaa täytettäessä nuori voi arvioida omaa itseään, omia saavutuksiaan ja osaamisiaan. Tätä kautta nuorelle konkretisoituu se kuka hän on ja mitä asioita hän osaa. Työskentelyllä on tarkoitus tuoda esille nuoren positiivisia saavutuksia ja näin kasvattaa nuoren itsevarmuutta sekä antaa hänelle valmiuksia kohdata uusia haasteita. Työkirjan avulla nuori ja työntekijät pystyvät seuraamaan nuoren edistymistä ja tavoitteiden saavuttamista. Pelkkä työkirjan mekaaninen täyttäminen ei riitä, työntekijän tulee konkretisoida nuorelle hänessä tapahtunutta kehitystä myös sanoin. (Timonen-Kallio 2000: 10, 20-21)

Työntekijöille työkirja tarjoaa käytännön keinoja, joiden avulla he voivat tukea nuorta ottamaan vastuuta omasta elämästään. Työskentelyn on tarkoitus tukea nuoren kuulluksi

tulemista ja vahvistaa nuoren ja omahoitajan välistä suhdetta. Käytännön työssä työkirjan täyttäminen siirtää työskentelyn toiminnasta sanoihin ja rakentaa dialogista suhdetta nuoren ja omahoitajan välille. Työskentely työkirjan parissa perustuu yhdessä tekemiseen. Nuori ei pysty tekemään työkirjaa yksin, vaikka asettaakin itse omat päämääränsä työskentelylle. Tehtävien on tarkoitus muuttua dialogin ja toiminnan kautta nuoren omaksi ominaisuudeksi. Yhteistyön tavoitteena on luoda vastavuoroinen suhde nuoren ja aikuisen välille. Tavoitteena on näin saavuttaa syvempi oppimisprosessi, jonka kautta nuori tulee vähemmän riippuvaiseksi toisista ihmisistä ja heidän päätöksistään. (Timo-
nen-Kallio 2000: 15, 21.)

3.4 Keittiökoulu

Reunalan lastenkodin keittiökoulun tavoitteiksi on asetettu, että nuori kykenee itsenäisesti huolehtimaan ravitsemuksen ja kodinhoidon taitoja. Nuoren omatoimisuus nähdään etusijalla keittiökoulun ohjaustuokioissa. Keittiökoulussa pidetään muutaman tunnin mittaisia ohjaustuokioita, joiden aikana harjoitellaan yhdessä aikuisen kanssa keittöön ja kodinhoitoon liittyviä taitoja. Ohjaustuokioissa aikuinen nähdään avustavana, kannustavana ja ohjaavana osapuolena. Omahoitaja huolehtii siitä, että keittiökoulu käynnistyy nuoren kohdalla. Keittiökoulun vastuu aikuisena voi toimia muukin kuin nuoren omahoitaja. Keittiökoulun harjoittelu tapahtuu kahdestaan aikuisen kanssa. Keittiökoulu jatkuu tarvittaessa nuoren asuessa itsenäistymisasunnossa. Keittiökoulun on tarkoitus olla suunnitelmallinen. Keittiökoulun vetäjä kirjaa ylös nuoren edistymisen ohjauskertojen aikana. (Lastenkodin keittiökoulu 2005.)

Jokaisella ohjaustuokiolla valmistellaan aterian alusta loppuun mukaan lukien suunnittelun, kaupassa käynnin, aterian valmistuksen ja jälkien siivouksen. Nuoren kanssa on tarkoitus valmistaa erityyppisiä ruokalajeja. Ohjaustuokioiden runkona on valmistaa yksi liha- kala- uuni- ja keittoruoka. Yhdellä ohjaustuokiolla on tarkoitus leipoa. Aterian suunnittelussa on etusijalla nuoren omat toiveet ja mieltymykset, jotta nuori oppii valmistamaan sellaista ruokaa, josta hän pitää ja voi tulevaisuudessa hyödyntää näitä taitojaan. Aikuinen kuitenkin huolehtii, että aterialta tulee mahdollisimman ravitseva ja terveellinen, mutta myös edullinen. Ohjaustuokioilla kiinnitetään huomiota ruuan terveellisyyteen, laatuun ja taloudellisuuteen sekä hygieenisyyteen ruuan valmistuksessa. Kodinhoidon taidoissa opetellaan kodin eri tilojen siivousta ja puhtaana pitoa. Nuoren kanssa siivotaan esimerkiksi hänen huonettaan tai yleisiä tiloja. Myös wc-tilojen ja keit-

tiön siivous harjoitellaan nuoren kanssa. Nuorta opastetaan myös vaatehuoltoon liittyvissä asioissa ja harjoitellaan siinä tarvittavia taitoja. (Lastenkodin keittiökoulu 2005.)

Keittiökoulun toimintaa on seurattu muutaman nuoren kohdalla. Tuolloin ongelmana oli keittiökouluun tarvittavan yhteisen ajan löytäminen aikuisen työvuorojen puitteissa. Ongelmana oli myös nuorten toiveruokien utopistisuus. He halusivat valmistaa kaikkea muuta kuin niin sanottua perusruokaa, joten ruokien suunnitteluun kului paljon aikaa. Kodinhoidontaitojen opetteluun olisi tarvinnut varata omat aikansa keittiökoulussa. Ruuan valmistus ja sen jälkien korjaus oli vienyt kaiken keittiökouluun varatun ajan. (Lastenkodin keittiökoulu 2005.)

3.5 Asumisharjoittelu itsenäistymisasunnossa

Reunalan itsenäistymisohjelman lopussa nuori muuttaa asumaan itsenäistymisasuntoon. Itsenäistymisasunto sijaitsee samassa rakennuksessa Reunalan kanssa. Asunnossa voi asua kaksi nuorta yhtä aikaa. Asunnossa on kaksi huonetta sekä yhteinen keittiö ja wc- ja suihkutilat. Asumisharjoittelu jakson jälkeen nuoren pitäisi olla valmis muuttamaan omaan asuntoon lastenkodin ulkopuolelle.

Päätös nuoren siirtymisestä itsenäistymisasuntoon tehdään yhteistyössä nuoren sosiaalityöntekijän kanssa. Nuorella tulee olla päiväohjelma, eli hänen tulee opiskella tai käydä töissä, jotta muuttoa itsenäistymisasuntoon voidaan harkita nuoren kohdalla. Nuoren muuton valmistelu on lastenkodin vastuulla ja siihen otetaan mukaan myös nuoren omaiset. Nuoren muutosta itsenäistymisasuntoon tehdään asumissopimus. Siihen listataan asumiseen liittyvät oikeudet, säännöt ja velvollisuudet. Mikäli nuori rikkoo itsenäistymisasuntoon liittyviä sääntöjä toistuvasti, voidaan harjoittelujakso keskeyttää nuoren kohdalla. Tällöin nuori palaa takaisin osastolle asumaan. Nuorella itsellään on myös mahdollisuus esittää takaisin muuttoa osastolle. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

Nuorille on tehty itsenäistymisasunnon asumisopas, johon on kirjattu ylös nuoren oikeudet, säännöt ja velvollisuudet sekä asumisharjoitteluun liittyviä käytäntöjä sekä ohjeita (Itsenäistymisasunnon asumisopas 2005). Tämä opas annetaan nuorelle asumissopimusta tehtäessä. Omahoitajan vastuulla on, että opas käydään läpi nuoren kanssa niin, että hän on ymmärtänyt asiat. Omahoitaja huolehtii myös siitä, että nuori on selvillä, kuinka häntä hoitavien aikuisten rooli muuttuu nuoren muuttaessa itsenäistymisasun-

toon. Nuoren muuttaessa itsenäistymisasuntoon hän saa Reunalan lastenkotia tukevalta yhdistykseltä itsenäistymisavustuksen, joka käytetään kodinperustamiseen. Sosiaalivirasto antaa myös itsenäistymisvaroja peruskalustukseen. Nuori päättää itse ostoksistaan, suunnitellen ja hankkien kalusteet yhdessä omahoitajan kanssa. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

Nuoren asuessa itsenäistymisasunnossa omahoitajat tekevät yhdessä hänen kanssaan viikko-ohjelman, jossa näkyvät nuoren lukujärjestys tai työajat sekä muut tiedossa olevat tapaamiset tai menot esimerkiksi kotilomat ja harrastukset. Edellisen viikko-ohjelman toteutumista arvioidaan uutta laadittaessa. Viikko-ohjelmaa arvioitaessa kiinnitetään huomiota myös nuoren ravintoon ja terveydenhuollollisiin asioihin eli millaista ruokaa nuori on syönyt ja onko hän saanut tarpeeksi unta. Uutta viikko-ohjelmaa suunniteltaessa mietitään yhdessä nuoren kanssa seuraavan viikon ruokalistaa. Nuoren viikko-ohjelmaan sisältyy myös omahoitaja-aika. Omahoitaja-ajalla on tarkoitus käydä keskusteluja nuoren kanssa hänen kohdallaan tarpeellisista asioista. Omahoitaja-aikojen aiheet käsittelevät itsenäiseen elämään liittyviä teemoja ja ovat sidoksissa nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Nuoren kanssa voidaan myös harjoitella taitoja, joita hän vielä tarvitsee. Alussa omahoitaja-aikoja voi olla tiiviimmin, myöhemmin aikoja voi olla harvemmin kuitenkin vähintään kerran kahdessa viikossa. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

Reunalassa itsenäistymisasunnossa asuva nuori saa lastenkodilta toimeentulotukea, joka kattaa nuoren ruoka-, harrastus- ja vaaterahan. Reunalan sosiaalityöntekijä tekee nuorelle toimeentulotukipäätöksen sen perusteella kuinka paljon nuori saa esimerkiksi opintorahaa tai palkkaa. Rahat annetaan omahoitajalle, joka tekee viikoittain nuoren kanssa rahankäyttösuunnitelman. Tällöin huomioidaan tiedossa olevat laskut ja lasketaan kuinka paljon nuorelta jää viikoksi rahaa käyttöön. Asumisharjoittelun alussa nuori käy yhdessä aikuisen kanssa ruokakaupassa. Kun ostokset alkavat sujumaan, annetaan nuorelle ruokarahaa kolmeksi päiväksi kerrallaan. Myöhemmin nuori saa asioiden hoituessa ruokarahaa pidemmäksi aikaa. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

Osaston työntekijä käy päivittäin tapaamassa nuorta ja kyselee päivän kuulumiset. Itsenäistymisasunnossa asuville nuorille pidetään kerran kahdessa viikossa nuorten kokous, jossa käsitellään nuorten sekä lastenkodin yhteisiä asioita. Lastenkodin sosiaalityöntekijä tapaa nuorta kerran kuukaudessa ja keskustelee hänen kanssaan. Tapaamisen tar-

koituksena on varmistaa, että nuori saa tarpeeksi tarvitsemaansa tukea ja tapaa säännöllisesti myös muita laitoksen työntekijöitä. (Kohti itsenäistä asumista 2005.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusongelma

Opinnäytetyössäni haluan löytää nuorten kokemusten perusteella itsenäistymisohjelman toimivia ja kehitettäviä puolia. Haluan saada tietoa siitä, millainen on nuorten kokemus itsenäistymisohjelman eri osa-alueiden toimivuudesta ja tarpeellisuudesta sekä olisivatko nuoret tarvinneet jonkinlaista muuta tukea itsenäistymiseensä. Opinnäytetyön tutkimusongelmaksi nousee kysymys: Millaisena itsenäistymisohjelmaan osallistuneet nuoret ovat kokeneet ohjelman?

Olen kiinnostunut siitä, kuinka nuorten kokemusten pohjalta voidaan kehittää itsenäistymisohjelmaa ja vahvistaa sen toimivia osa-alueita. Itsenäistymisohjelmassa on tärkeää saada nuorten oma ääni kuuluviin niin, että ohjelmaa voidaan kehittää nuorille sopivammaksi. Itsenäistymisohjelman taustalta löytyy periaatteina elämänhallinnan ja subjektiviuden tukeminen sekä dialogisuus, joita tulisi huomioida nuorten kanssa toimiessa. Haluan tutkia, kuinka nuorten kokemuksissa näkyy näiden periaatteiden huomioon ottaminen. Nuorten hoito lastenkodissa on kestänyt usean vuoden ajan, joten heidän kanssaan on työskennelty jo aiemmin elämänhallinnan taitojen ja subjektiviuden parissa. Keskityn opinnäytetyössäni tarkastelemaan itsenäistymisohjelmaa, joten nämä osiot eivät näy opinnäytetyössäni.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö kuuluu tutkimusongelmansa myötä kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää ja pyritään kartoittamaan siitä tietoa. Tutkittavaa tapausta käsitellään ainutlaatuisena ja siitä pyritään saamaan mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Tutkimusmenetelmissä suositaan niitä, jotka tuovat esiin tutkittavien näkökulmat ja heidän mielipiteensä. Aineisto ja tieto kerätään ihmisiltä eikä käytetä mittausvälineitä. Lähtökohtana on selvittää saatu aineisto mahdollisimman

monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti, eikä testata teoriaa tai hypoteesia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pidä tehdä yleistäviä tulkintoja. Siinä ollaan kiinnostuneita tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista, ei niinkään tapahtumien yleisluontoisesta jakaantumisesta. Tutkimalla tarkasti yksittäistä tapausta saadaan esiin se, mikä on ilmiössä merkittävää ja mikä toistuu tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007: 157, 160, 182.)

Tiedon hankintamenetelmäksi opinnäytetyöhön valitsin haastattelun, koska olen kiinnostunut nuorten mielipiteistä ja heidän käsityksistään itsenäistymisohjelmasta. Haastattelu on keskustelua, joka tapahtuu haastattelijan aloitteesta ja hänen johdattamana. Haastattelun tavoitteena on selvittää mitä ihmisellä on mielessään. On luonnollista kysyä ihmiseltä itseltään, kun halutaan kuulla ihmisten mielipiteitä ja kerätä niistä tietoa. Haastattelussa ihminen nähdään merkityksiä luovana sekä aktiivisena osapuolena. Haastattelu on menetelmänä joustava, koska siinä pystytään esittämään syventäviä kysymyksiä tarpeen mukaan ja saamaan perusteluja haastateltavien mielipiteille. Haastateltavalla on mahdollisuus tulkita itse kysymyksiä sekä kysyä niihin täsmennystä tarvittaessa. (Eskola – Suoranta 1999: 86; Hirsjärvi ym. 2007: 200; Hirsjärvi – Hurme: 2000: 11: 35-36.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia, joita analysoidaan mahdollisimman tarkasti. Aineiston tieteellisenä kriteerinä toimii määrän sijasta laatu ja käsitteellistämisen kattavuus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusjoukko valitaan harkinnanvaraisesti, ei satunnaisotannalla. Tutkimuskohteiden tulee täyttää tutkimusongelman määrittelemät tunnusmerkit. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelussa esitetään kysymyksiä tietyn kriteerein valituille ihmisille (Eskola – Suoranta 1999: 18; Metsämuuronen 88.) Olen kiinnostunut Reunalan tämän hetkisen itsenäistymisohjelman toimivuudesta ja sen parantamisesta. Reunala päivitti nykyisen itsenäistymisohjelmansa vuonna 2005. Tämän takia valitsin haastateltaviksi tämän jälkeen itsenäistymisohjelmassa mukana olleita nuoria. Pyysin haastateltaviksi kolmea viikoksi itsenäistynyttä nuorta. Nuoret muuttivat pois Reunalasta noin 1-2 vuotta sitten. Katsoin, että heillä oli itsenäistymisohjelman rakenne vielä muistissa, mutta he olivat saaneet lastenkotiin etäisyyttä, jotta he kykenevät arviomaan itsenäistymisohjelman toimivuutta. Lisäksi nuoret olivat asuneet jo omillaan pidemmän aikaa, joten he olivat mahdollisesti törmänneet asioihin, joita olisi voinut korostaa itsenäistymisohjelman rakenteessa.

Opinnäytetyössä valitsin haastattelumuodoksi teemahaastattelun. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoiduille haastatteluille on ominaista se, että jonkin haastattelun näkökohta on valmiiksi päätetty. Teemahaastattelu kohdennetaan keskeisiin aihepiireihin eli teema-alueisiin. Teemat takaavat sen, että haastateltavien kanssa puhutaan samoista tutkimusongelmalle merkityksellisistä asioista. Kysymysten tarkkaa asettelua ja järjestystä ei ole olemassa, vaan teemahaastattelu on muodoltaan avoin. Tämä tuo teemahaastattelussa tutkittavien äänen kuuluviin ja he saavat kertoa kokemuksistaan vapaamuotoisesti. Teemahaastattelu huomioi haastateltavien tulkintojen ja merkitysten keskeisyyden ja sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Eskola – Suoranta 88; Hirsjärvi – Hurme: 2000: 47-48.)

Haastattelun teema-alueiksi valitsin itsenäistymisohjelman eri osa-alueet. Näihin kunkin osa-alueeseen sisällytin elämänhallinnan, subjektiuden ja dialogisuuden teemat. Teemahaastattelu rungon (LIITE 1) rakensin niin, että haastattelu alkoi keittiökoulusta ja umbrellasta edeten itsenäistymisasuntoon, omahoitajuuteen ja kehitysehdotelmiin. Valitsin keittiökoulu aloitusteemaksi, koska ajattelin nuorille olevan helpointa puhua siitä verrattuna omahoitajuuteen, joka on henkilökohtainen asia. Tein kunkin teema-alueen alle oman tukisanalistan, jonka avulla varmistin, että kaikki keskeiset asiat tulevat käytyä läpi haastatteluissa. (Eskola – Suoranta 1999: 87.)

4.3 Haastattelujen toteutus

Keskustelin Reunalan henkilökunnan kanssa aihevalinnastani ja myös he pitivät sitä hyödyllisenä. Sain Reunalan johtajalta luvan suorittaa haastattelut ja ottaa yhteyttä nuoriin. Lähetin nuorille kirjeen, jossa selvitin tutkimuksen tarkoituksen sekä luottamuksellisuuden (LIITE 2). Tämän jälkeen otin nuoriin yhteyttä puhelimitse ja pyysin heidän suostumuksensa haastatteluihin. Kaikki kolme nuorta, joita olin suunnitellut haastattelevani, suostuivat haastatteluihin. Myöhemmin sovin nuorten kanssa haastattelu ajoista. Haastattelut toteutettiin helmikuussa 2008. Haastattelupaikkana toimi lastenkodin neuvotteluhuone. Paikka oli nuorille tuttu, koska siellä järjestettiin heidän neuvottelunsa, kun he asuvat lastenkodissa. Tällä pyrin vaikuttamaan siihen, etteivät nuoret kokisi haastattelutilannetta uhkaavana tai pelottavana (Hirsjärvi ym. 2007: 201-202).

Teemahaastattelussa teema-alueet ovat samat kaikille haastateltaville. Haastattelija varmistaa, että jokainen teema-alue käydään haastateltavan kanssa läpi. (Eskola – Suoranta 1999: 87.) Haastatteluissa ilmeni, että yhdelle haastateltavista ei ollut pidetty lainkaan keittiökoulua. Hän ei ollut myöskään työskennellyt Umbrella-työkirjan parissa. Tämän takia en haastatellut häntä edellä mainituista teemoista, vaan keskityin itsenäistymisasuntoon sekä omahoitajuuteen. Yhdelle haastateltavista oli pidetty keittiökoulua ainoastaan kaksi ohjaustuokiota. Haastattelin häntä näiden kertojen perusteella. Myös Umbrellan-työkirjan täyttäminen oli hänen kohdallaan aloitettu, mutta työskentely oli jäänyt kesken. Kolmannen haastateltavan kohdalla keittiökoulu ohjaustuokiota oli pidetty noin 10 kertaa. Umbrella-työkirjaa oli hänenkin kohdallaan aloitettu, mutta työskentely oli keskeytynyt. Kehitysehdotelma teemaa käsittelin paljon jokaisen teema-alueen kohdalla, joten sen käsittely omana teema-alueena jäi vähiin.

Teema-alueiden pohjalta haastattelija voi syventää keskustelua niin pitkälle kuin tutkimuksen kannalta on tärkeää sekä kuinka pitkälle haastateltavan kiinnostus ja edellytykset sallivat. Teemojen järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta riippuen. Tämä sallii joustavuuden haastattelutilanteessa ja tärkeisiin teemoihin keskittymisen. (Hirsjärvi – Hurme 1995: 36, 42, 128.) Haastattelut kestivät 40 minuutista tuntiin. Jokaisessa haastattelussa korostuivat eri teema-alueet nuorten kokemusten mukaan. Teemat limityivät toisiinsa haastattelussa ja teemaan saatettiin palata haastattelun myöhäisemmässä vaiheessa. Haastattelu on tutkijalle vaativa tutkimusmenetelmä (Hirsjärvi – Hurme 2000: 36). Haastattelut sujuivat hyvin, joskin kokemattomuuteni haastattelijana tuli esille ensimmäisen haastattelun vaikeutena. Tämän jälkeen muut haastattelut sujuivat paremmin.

Haastattelun luotettavuutta voi heikentää se, että haastateltavilla on haastattelutilanteissa taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Vaikeista aiheista voidaan mielellään vaieta haastatteluissa. (Hirsjärvi ym. 2007: 201-202.) Nuoret kertoivat todentuntuisesti kokemuksistaan. He antoivat myös kritiikkiä lastenkodin toiminnasta, joten heillä ei ollut tarve antaa suotuisia vastauksia. Haastateltavat toivat esille myös henkilökohtaisia asioita itsenäistymisohjelman tiimoilta. Olin haastattelijana oli kahdelle nuorelle tutumpi kuin yhdelle haastateltavista. Tämä ei haitannut haastatteluja. Nuoret kertoivat kokemuksistaan luotettavasti ja toisaalta nuoren tunteminen helpotti yhteisen kielen löytymistä ja haastattelujen sujumista. Tutumpien nuorten haastattelemine ensin helpotti

osaani haastattelijana ja osasin haastattelun menetelmänä paremmin, kun haastattelin nuorta, joka ei ollut tuttu minulle.

4.4 Aineiston analyysi

Yleensä kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston kerääminen ja analysoiminen tapahtuvat ainakin osittain yhtä aikaa. Analyysissa kerätty aineisto hajotetaan pienemmiksi osiksi, jotka myöhemmin yhdistetään johtopäätöksiksi. (Metsämuuronen 2006: 122.) Kvalitatiivisen aineiston analyysissa etsitään yhteneväisyyksiä aineistosta. Analyysissä on tärkeää huomioida myös aineistossa ilmenevät eroavaisuudet sekä aineiston sisältämä moninaisuus. (Eskola – Suoranta 1999: 140.)

Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi teemoittelun, koska se on luonteva lähestymistapa teemahaastatteluja analysoitaessa. Teemoittelu on myös suositeltava aineiston analyysitapa, kun ratkaistaan jotain käytännöllistä ongelmaa. Haastateltavien kanssa puhutut teemat löytyvät haastatteluista, tosin eri tavoin sekä määrin. Joskus teemat noudattavat teemahaastattelun runkoa, toisinaan aineistosta voi tulla esille uusia teemoja, eivätkä teemat kulje haastattelijan tekemän rungon mukaan. Kun käytetään teemoittelua, kunkin teeman alle kootaan ne kohdat, jotka nousevat esiin kustakin haastattelusta. Teemoittelun avulla aineistosta saadaan esille erilaisia vastauksia ja tuloksia esitettyihin kysymyksiin ja voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Tekstistä pyritään löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kohdalla olennaiset aiheet. (Eskola – Suoranta 1999: 175-180; Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa litterointia eli puhtaaksi kirjoittamista käytetään sen ymmärtämiseen kuinka haastatteluihin osallistuneet organisoivat puheensa (Metsämuuronen 2006: 88). Äänitin haastattelut nauhurille, jonka nauhoista litteroin aineistot ennen aineiston analyysiä. Luin litteroidun haastatteluaineiston useampaan kertaan läpi, jonka jälkeen järjestin eri haastattelujen osiot kunkin teeman alaisuuteen. Kirjoitin ylös niin samat kuin eriävätkin kokemukset. Jokainen haastateltava esiintyi tekstissä tällöin omana värinään. Opinnäytetyön tuloksiin koodasin haastateltavat koodein H1-H3.

Teemahaastattelu tutkimusmetodina jaotteli haastatteluaineistoa jo valmiiksi aihealueisiin. Haastattelurungon teemat eli keittiökoulu, umbrella-työkirja, asumisharjoittelu itsenäistymisasunnossa ja omahoitajuus toimivat pääteemoina aineiston analyysissä. Jo-

kaisen teeman alle sisältyivät tämän teeman kehitysehdotukset. Lisäksi keräsin yhteen kommentit, jotka koskivat itsenäistymisohjelmaa kokonaisuudessaan. Itsenäistymisasunto teeman alle kertyi useampia alakohtia, koska alueeseen sisältyi monta erillistä osa-aluetta ja haastateltavat tuottivat tekstiä eniten itsenäistymisasuntoon liittyen. Jäsensin tämän alueen aineistosta nousseisiin teemoihin eli asumisharjoittelua tukeviin rakenteisiin sekä nuorten huomioimiseen asumisharjoittelussa. Tein aineistosta myös toisen teemoittelun, jossa teemoina toimivat itsenäistymisohjelman taustalla olevat periaatteet eli elämänhallinta, subjektiivisuus ja dialogisuus. Näiden teemojen alle keräsin ne nuorten kokemukset, jotka havainnollistivat periaatteiden toteutumista tai toteutumattomuutta itsenäistymisohjelmassa.

5 TULOKSET

Haastatteluissa ilmeni, että nuoret kokivat itsenäistymisohjelman hyväksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi. He pystyivät arvioimaan ohjelmaa jälkikäteen, koska ollessaan ohjelman piirissä he eivät olleet siitä kiinnostuneita. Heidän mielestään eri osa-alueet otettiin hyvin ohjelmassa huomioon.

Se on aika hyvin suunniteltu koko homma. Et vaik silloin siitä ei tykännytkään yhtään, nyt kun jälkeen päin miettii niin sitä oli niin kuin tosi paljon apuu. (H1)

...ihan hyvin se meni koko homma, se loppu tulos. Ainakin on nyt huomannut sen jälkeen et on ollut ihan järkevä, et menny niin kun sillei hyvin. (H2)

Yksi haastateltavista ei muuttaisi itsenäistymisohjelman sisältöä. Hän huolehtisi siitä, että kaikki mukana olevat osa-alueet käytäisiin kunnolla läpi, eikä mikään osa-alue jäisi kesken tai puuttumaan kuten hänen kohdallaan kävi. Yksi haastateltavista toivoi lisää joustavuutta kaikkiin itsenäistymisohjelman osa-alueisiin. Nuoret korostivat, että ohjelmassa on tärkeää, että nuoret huomioidaan yksilöinä, jotka ovat erilaisia.

Ja sit ihan mun mielestä sen pitäis mennä nuoren omien toiveiden mukaan et siihen ei voi mun mielestä rakentaa mitään tiettyjä kriteerejä Et se ei voi mennä sillei et jokaiselle samat kuviot, koska jokainen on erilainen, jokainen tietää eri asioita. (H3)

Rahankäytönhallinta oli alue, jota nuoret kokivat oppineensa useassa itsenäistymisohjelman osa-alueessa. Varsinkin keittiökoulu ja asumisharjoittelu nousivat tärkeiksi alueiksi rahankäytönhallinnassa. Nuoret kokivat saaneensa oppia myös osastoelämästä, kun esimerkiksi vaateostokset tehtiin yhdessä aikuisen kanssa. Joillekin nuorista rahankäyttö oli edelleen vaikeaa. Yksi nuorista toivoi, että aikuiset olisivat pistäneet hänet kuriin rahankäyttöön liittyvissä asioissa aiemmin.

Itsenäistymisohjelma kuuluu osana nuorten hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Nuoret eivät tuottaneet tekstiä neuvotteluista, joissa näitä suunnitelmia valmistellaan. Eivätkä näin nähneet niitä osana itsenäistymisohjelmaa.

5.1 Omahoitajuus

Nuoret kokivat omahoitajien tukeneen heitä ja hoitaneen heidän asioitaan hyvin. Omahoitajaa saatettiin tavata vieläkin. Omahoitajien kanssa hoidettiin nuorta koskevia asioita ja hänen kanssaan läpikäytiin yksityisempiä asioita kuin muiden hoitajien kanssa. Yksi nuorista kuvasi omahoitajien olleen hänen puolellaan asioissa. Yksi nuorista kertoi omahoitajien olleen lähin kontakti lastenkodissa asuessa. Heidän kanssaan oli paras puhua asioista. Yksi nuorista korosti omahoitajien tärkeyttä itsenäistymisprosessissa. Hänestä itsenäistymisohjelmassa tuki tuli välillä väärältä taholta esimerkiksi sosiaalityöntekijältä. Hän arvosti sitä, että omahoitajat tunsivat hänet hyvin ja tiesivät, mitä asioita hän osaa tehdä ja missä hän pärjää. Hyvänä nähtiin se, että omahoitaja osasi antaa nuorelle tilaa oikealla tavalla.

... kun lapsi tulee nuoreks ja vanhenee vähäsen niin se hoitajan ja nuoren suhde pitäis niin kun muuttuu tavallaan kehittyä siihen samalle. Et se ei voi enää olla se hoitaja ja lapsi suhde vaan sen pitää muuttuu niin kun aikuisemmaks sen suhteen. Just niin kun (omahoitajalla) ja mulla kävi sillei. Et se ei ollu enää siinä vaiheessa. Me ollaan nyt niin kun frendejä eikä mikään lapsi ja aikuinen. Niin sen suhteen pitäis muuttuu sillei vähäsen, koska ei se ei nuori voi kehittyä mitenkään niinkun aikuisemmaks jos sille ei anneta niin kun tilaa sille siinä suhteessa Sille pitää puhuu niin kuin aikuiselle.... (H3)

Omahoitajan mukana olo neuvotteluissa koettiin hyvänä, koska paikalla oli sama ihminen, joka oli perehtynyt nuoren asioihin. Nuoren ei tarvinnut kerrata asioita aina uuden ihmisen kanssa. Huonona puolena mainittiin asia, että joskus omia asioita ei saanut hoitettua, koska omahoitaja ei ollut paikalla.

Kahdella nuorella vaihtui omahoitaja kesken itsenäistymisohjelman. Molemmilla Umbrella-työkirjaa tehtiin enemmän edellisen omahoitajan kanssa ja työskentely keskeytyi omahoitajan vaihduttua. Toinen nuorista totesi, ettei hänellä toiminut henkilökemia uuden omahoitajan kanssa, vaikka tämä oli tuttu ihminen. Toinen nuorista koki, että omahoitajan vaihdos ei haitannut, koska uusi omahoitaja oli hänelle tuttu jo entuudestaan.

Ei se haitannut, kun se ihminen oli mulle niin tuttu. Jos ois tullut joku ihan uus se olis sitten kyllä ehkä vähän haitannut, kun ei tunne sitä ihmistä niin hyvin, vaik se tuntee sut, kun se on lukenut kaikki laput. (H1)

5.2 Keittiökoulu

Keittiökouluun osallistuneet kaksi haastateltavaa kertoivat keittiökoulun olleen ruuanlaiton harjoittelua. Ohjaustuokioilla tehtiin perusruokia aikuisen kanssa. Nuoret saivat itse päättää millaisia ruokia ohjaustuokioilla valmistettiin. Aikuinen toimi apuna ja piti huolen siitä, että ruokalajit olivat monipuolisia sekä terveellisiä. Kolmannelle haastatetavalle oli tarkoitus järjestää keittiökoulun ohjaustuokioita, mutta ne jäivät pitämättä. Hän kertoi, ettei keittiökoulua nähty hänen kohdallaan tarpeelliseksi, koska hoitajat tiesivät, että hänellä on ruuanlaiton perustaidot hallinnassa.

Keittiökoulun ohjaustuokioihin kuuluivat ruoka-ostokset aikuisen kanssa. Kaupassa tehtiin tuotteiden hintavertailua ja samalla laskettiin, kuinka paljon yhden annoksen hinnaksi tulee ja pohdittiin, kuinka paljon aineksia tarvitaan mihinkin ruokaan. Yksi haastateltavista kertoi käyneensä kaupassa sen verran usein, ettei hän kokenut tästä olleen hyötyä. Toinen haastateltava sanoi, oppineensa keittiökoulussa juuri kaupassakäyntiä. Ruokaostosten teko oli itsenäistymisasunnossa asumisen alkuvaiheessa vaikeaa nuorelle, joka ei osallistunut keittiökouluun. Hän kertoi, ettei ollut aikaisemmin käynyt ruokaostoksilla ja ruokaostosten tekemisen harjoitteluun kului aikaa.

Keittiökoulun kodinhoidollinen osio jäi nuorten kohdalla toteuttamatta. Ohjaustuokioiden aikana siivottiin jäljet, jotka tulivat ruuanlaitosta. Kodinhoidon taidot nuoret koksivat oppineensa osastolta. Joidenkin siivouskohteiden kanssa, kuten uunin pesussa, oli nuorilla vaikeuksia muutettuaan omilleen.

Keittiökoulun hyvinä puolina yksi haastateltavista mainitsi, että sai tehdä jotain hyvää ruokaa, kun teki mieli sitä. Ruoka syötiin ohjaustuokion jälkeen yhdessä aikuisen kanssa. Toinen haastateltavista mainitsi, että oppi tekemään ruokaa, jota ei aikaisemmin osannut tehdä. He pitivät keittiökoulua hyvänä peruspaketina. Haastateltava, joka ei osallistunut keittiökouluun, sanoi sen olevan hyvä järjestelmä sellaisille nuorille, jotka eivät ole itse valmistaneet ruokaa. Toisaalta hän mainitsi, että hän olisi tarvinnut asumisharjoittelussa ruoanlaittoideoita, koska hänen laittamansa ruoka oli ajoittain yksipuolista.

Keittiökoulun huonona puolena yksi haastateltavista mainitsi sen, että keittiökoulun ajan-kohtaa ei pystynyt enää muuttamaan, jos se oli sovittu aikuisen kanssa. Hän toivoi lisää joustavuutta ohjaustuokioiden aikataulujen suhteen. Haastateltava, jolle pidettiin keittiökoulua kaksi kertaa, olisi valinnut itse keittiökoulun pitäjäksi henkilön, joka voisi jatkaa kauemmin keittiökoulun pitämistä tai määritellyt henkilön, joka jatkaisi keittiökoulun pitämistä edellisen jäätyä pois töistä. Hän toivoi lisää ohjaustuokioita, joihin käytetään riittävästi aikaa.

5.3 Umbrella-työkirja

Haastateltavista kaksi aloittivat työskentelyn umbrella-työkirjan parissa. Kolmas haastateltavista ei ollut kuullut mitään umbrella-työkirjasta eikä sitä ollut tehty hänen kanssaan.

Umbrella-työkirjaa täyttäneet kokivat kirjan tylsäksi, eivätkä olleet halunneet työskennellä kirjan parissa. Kirjan täyttäminen jäi molempien kohdalla kesken. Kirjan harjoituksia haastateltavat kuvasivat tyhmiksi ja itsestään selvyyksiksi. Heistä työkirja ei ollut hyödyllinen. Harjoitusten koettiin olleen suunnattuja nuoremmille lapsille tai nuorille, jotka eivät ole niin tietoisia asioista. Työkirjan tekemisen koettiin olleen paperille kirjoittamista, miettimistä ja puhelinluettelosta tietojen etsimistä. Tehtävissä piti osata kertoa lähimpien palveluiden olinpaikat ja yhteystiedot. Toinen haastateltavista sanoi, että tällaiset tiedot olivat jo tiedossa ja löytyivät helpommin tietokoneen avulla.

Toinen haastateltavista kertoi tehneensä kansiota nopeasti eteenpäin, että saa sovitut tehtävät hoidettua, eikä asioista juuri keskusteltu. Toisen kanssa keskusteltiin asioista jonkin verran. Motivointina kansion täyttämiseen käytettiin sitä, että tehtävien tulee olla tehtynä, mikäli haluaa muuttaa itsenäistymisasuntoon. Motivointia tehtiin myös kerto-

malla nuorelle, kuinka paljon näistä tiedoista on tulevaisuudessa hyötyä ja kehumalla, kun nuori osasi miettiä asioita järkevästi.

Tehtäviä tehtiin nuorten kanssa siinä järjestyksessä, missä tehtävät olivat työkirjassa. Jos eteen tuli aihe, joka koettiin tylsäksi, saatettiin se jättää väliin. Sosiaalista suhteista olevat osiot ja sukupuut koettiin miellyttäväksi tehtäviksi. Toinen haastateltavista tosin sanoi, että kaverisuhteet saattavat muuttua sen verran usein, ettei nähnyt näissä hyötyä. Hänen mielestään työnhaku ja rahankäyttöasioita voisi käsitellä enemmän. Toinen haastateltavista puolestaan koki rahankäyttöön liittyvät kysymykset ärsyttävinä, koska rahankäyttö oli hänelle vaikeaa.

5.4 Asumisharjoittelu itsenäistymisasunnossa

5.4.1 Asumisharjoittelua tukevat rakenteet

Ennen muuttoa itsenäistymisasuntoon nuorten kanssa käytiin läpi asumisopas, jossa selvitettiin itsenäistymisasunnon säännöt ja velvollisuudet. Yksi nuorista oli tutustunut tähän ilman aikuista. Nuoret kokivat asumisoppaassa olleen lähinnä sääntöjä, eivätkä paneutuneet siihen tarkemmin myöhemmässä vaiheessa.

Itsenäistymisasuntoon muuttaessaan kaikki nuoret saivat aluksi ruokarahan pienemmissä erissä. Nuoren rahankäytönhallinnasta riippuen oli eroja siinä, saiko nuori aluksi rahaa muutamalle päivälle vai koko viikolle. Myöhemmin kaikki nuoret saivat koko kuukauden ruokarahan tililleen. Aluksi nuoret kävivät aikuisen kanssa ruokaostoksilla. Yhden nuoren kanssa tästä käytännöstä luovuttiin, koska hänen kohdallaan tiedettiin, että hän osaa hoitaa ruokaostokset itsenäisesti ja on rahankäytössä vahvoilla. Ruokarahojen saaminen porrastetusti nähtiin hyvänä asiana, etteivät kaikki rahat tuhlaannu heti kuukauden alussa. Nuorista oli hyvä, että aikuiset tunsivat heidän rahankäyttö tapansa ja osasivat huomioda sen ruokarahan saamisessa.

Must se oli kyllä hyvä et saatiin se sillei niin ja kun kumminkin tiedettiin et oikeesti se oli mulle niin, et raha polttaa käsissä, pakko tuhlaa heti kun on. (H1)

Itsenäistymisasunnossa tehdyt viikko-ohjelmat nähtiin perus viikko-ohjelmina, jolloin siihen merkitään kouluajat ja tiedossa olevat menot. Nuoret eivät maininneet, että heidän kanssaan oltaisiin tässä yhteydessä käyty läpi edellisen viikko-ohjelman toteutumis-

ta tai kiinnitetty huomiota heidän ravintoonsa tai terveydellisiin asioihin. Yksi nuorista koki, että mikäli viikko-ohjelmaan merkitsi muita menoja tai suunnitelmia niiden oli pakko toteutua. Tämän takia hän ei halunnut kirjoittaa viikko-ohjelmaan kouluaikojen lisäksi muita menojaan. Nuoret kokivat vaikeaksi sen, että viikkosiivoukselle päätettiin etukäteen tarkka päivä. Viikko-ohjelmaa tehtäessä juteltiin nuoren kuulumisista ja siitä kuinka itsenäistymisharjoittelussa on sujunut. Varsinaisia omahoitaja aikoja pidettiin itsenäistymisasunnossa asuvien nuorten kanssa harvakseltaan. Yksi nuorista totesi, tämän olleen myös hänestä itsestään kiinni, koska ei halunnut pitää omahoitaja aikoja silloisten omahoitajiensa kanssa. Omahoitaja-ajat onnistuivat hänen kohdallaan lähinnä entisen omahoitajan ollessa vielä töissä.

Kaikki nuorista tapasivat lastenkodin omaa sosiaalityöntekijää. Hänen kanssaan keskusteltiin lähinnä rahankäyttöön liittyvistä asioista. Ennen omaan asuntoon muuttamista sosiaalityöntekijän kanssa harjoiteltiin tarpeellisia lomakkeiden täyttämisiä ja kerrattiin asioita ja maksuja, joita tulee lisää omaan asuntoon muuttaessa. Yksi nuorista sanoi sosiaalityöntekijän auttaneen paljon kesätyön hankinnassa ja koki tapaamisista olleen hyötyä. Toinen haasteltavista sanoi, ettei tapaamisesta ollut haittaakaan. Hänen kohdallaan tapaamiset jäivät ajoittain pitämättä. Hän pohti, että tapaamisista voisi olla enemmän hyötyä, mikäli niitä pidetään useammin niin kuin oli tarkoitus. Yksi haastateltavista sanoi, ettei saanut tapaamisista mitään irti ja kertoi niiden olleen tilanteita, joissa tiedusteltiin kuinka menee ja hän vastaa hyvin.

Yksi nuorista asui itsenäistymisasunnossa yksin. Hän sanoi, ettei hänelle pidetty nuorten kokouksia. Hän ei tiennyt miksi, vaikka arveli syyksi sen, että sillä hetkellä asunnossa ei ollut toista asukasta. Kaksi nuorta asui itsenäistymisasunnossa niin, että siellä asui samanaikaisesti kaksi nuorta. Heidän kanssaan järjestettiin nuortenkokouksia. Toinen nuorten kokouksiin osallistuneista nuorista kertoi kokousten olleen hyviä. Niissä sai puhuttua aikuisten läsnä ollessa asioista, jotka eivät sujuneet kämppäkaverin kanssa. Tällöin ei tarvinnut pelätä, että ongelmat lisääntyisivät kämppäkaverin kanssa. Hän koki, että asiat alkoivat tapahtua, kun niistä puhui aikuisille. Toinen nuorista kertoi, ettei kokouksissa käsitelty erikoisia asioita. Hänen mielestään kokoukset olivat pakkopullaa, eivätkä asiat muuttuneet kokousten myötä.

Toinen nuorista mainitsi nuortenkokousten ongelmaksi sen, että kokouksiin osallistui liian monta henkilöä. Nuorten lisäksi paikalla oli molempien nuorten omahoitajat, sosi-

aalityöntekijä ja ehkä joku muukin. Hänestä asioita ei voitu käsitellä järkevästi, kun paikalla oli näin paljon ihmisiä. Hän nosti ongelmaksi myös sen, jos toinen nuorista on toiselta osastolta. Tällöin nuori ei tunne toisen osaston aikuisia. Hänen kohdallaan myös sosiaalityöntekijä oli juuri vaihtunut, eikä hän tuntenut häntä vielä. Hän toivoi, että nuorten kokouksissa olisi paikalla nuorten lisäksi yksi tietty tuttu aikuinen. Hänestä tämä auttaisi siinä, että nuoret enemmän asioista keskenään. Hänellä oli pidetyistä kokouksista sellainen tunne, että niissä kerrottiin kuinka ylipäättänsä kummallakin nuorella menee ja puhuttiin asioista, jotka olivat helppoja. Nuoret vaikenivat muista asioista, ettei tulisi jatkoseuraamuksia. Myös muissa neuvotteluissa hän koki pinnalliseksi sen, että paikalla on ihmisiä, jotka eivät oikeasti tunne nuorta. Ylipäättään nuoret kokivat saavansa äänensä kuuluviin neuvotteluissa, vaikka aikuisilla saattoi olla taipumus haluta olla aina oikeassa.

Itsenäistymisasunto sai kritiikkiä yhdeltä nuorista. Hänestä kaikki rappukäytävän äänet kuuluivat asuntoon huonon äänieristyksen takia. Keittiö ja oleskelutila tuntuivat kuuluvan enemmän osaksi rappukäytävää, kuin itsenäistymisasuntoa. Hän toivoi tämän tilan remontoimista järkevämmäksi ja tiskikoneen hankkimista asuntoon.

5.4.2 Nuorten huomiointi asumisharjoittelussa

Kaikki haastateltavien mielestä muutto itsenäistymisasuntoon tuli heille oikeaan aikaan. Nuoret mielipide tuli kuulluiksi siinä haluavatko he muuttaa itsenäistymisasuntoon, vaikka varsinaiseen muuttopäivään ei voinut vaikuttaa. Nuorten mielestä heille annettiin tarpeeksi aikaa sopeutua ajatukseen muutosta.

Ei siin nyt pahemmin kyselty niin kun et milloin sä haluat muuttaa sinne, se sit tuli niin kun se päivä, mut se ei tullut sillei niin kuin et ovi lyö selkään vaan ilmoitettiin tarpeeks ajoissa ja sit ruvettiin miettiä et mistä ostetaan ja mitä ostetaan ja sillei se kumminkin tehtiin ihan tarpeeksi ajoissa se homma. Pääs sitten muuttaa sinne ihan rauhassa. (H2)

Hankinnat itsenäistymisasuntoon nuoret tekivät yhdessä aikuisen kanssa. He saivat itse päättää ostoksistaan aikuisen toimiessa avustajana ja tarvittaessa nuoren asianajajana. Huonekalu ja kodinkoneliikkeissä asiointi yhdessä aikuisen kanssa nähtiin hyvänä asiana, koska tällaisissa liikkeissä asiointi oli uutta.

Nuoret kokivat hyvänä, että muutto itsenäistymisasuntoon tapahtui yhdellä kertaa. He eivät nähneet tarpeellisena lyhyempää harjoittelujaksoa, jonka jälkeen palataan vielä osastolle asumaan. Harjoittelujakso ennen varsinaista muuttoa nähtiin turhana tavaroiden siirtämisenä ja asiana, joka voisi helposti sotkea omaa päivärytmiä. Nuoret tiesivät, että itsenäistymisasuntoon muutto ei ollut välttämättä pysyvä ratkaisu, vaan he voisivat tarvittaessa muuttaa takaisin osastolle asumaan, jos harjoittelu tuntuu liian rankalta.

Nuorten huomioiminen itsenäistyvänä nuorena ilmeni sillä, että aikuiset luottivat heihin. Neuvotteluissa huomioitiin myös enemmän nuorten mielipiteitä, kun he olivat vanhempia. Luottamus tuli esille siinä, etteivät aikuiset soittaneet enää kaverin vanhemmille, mikäli halusi jäädä kaverin luokse yöksi. Asuntoa ei tarkastettu joka viikonloppu, vaikka tietyt aineet olivat kiellettyjä. Eräs nuorista sanoi, että huomasi heti aikuisten suhtautumisen muuttuneen, kun muutti itsenäistymisasuntoon. Asunnon siisteyttä keuhuttiin, vaikka hän ei siivonnut niin usein kuin osastolla asuessaan. Asunnossa sai olla rauhassa, eivätkä pienemmät lapset häirinneet kanssakäyntiä aikuisen kanssa.

No kyllähän mua nyt eri tavalla sinänsä, et mä olin niin kun ite ihan omas rauhassa siellä ei ollu sitten niin ku käkättämässä vieressä, vaik kyllähän siel sitten käytiin et sillee. Oli se kyl sillee iha eri meininki ku jossain osastolla. Siis pelkästään siin niin kuin aikuis nuori, et ei niin kun huomioitu niit muita pikku kakaroita, jotka juoksee siinä...

... oli se niin kun ihan erilaista kumminkin siinä, siellä alakerrassa. Kyl se niin ku huomasi heti, kun sinne muutti et on niin ku ihan erilainen meininki. (H2)

Nuoret kokivat oppineensa asumisharjoittelussa rahankäytön hallintaa ja naapureiden huomioimista. Tuki aikuisilta koettiin tärkeäksi, koska kysymyksessä ei ole vielä oma asunto. Nuoret kokivat saaneensa tarpeeksi tukea aikuisilta, joskin joissain tilanteista aikuisilta toivottiin enemmän joustavuutta. Koulunkäyntiin toivottiin lisää tukea ja aikuisten kiinnostusta. Aikuisten toivottiin myös huomioivan, että nuori käy koulua, joka voi olla raskas ja nuorella voi olla huono päivä jolloin ei jaksa vastaila aikuisten kysymyksiin.

No mä ottaisin huomioon sen, että se nuori käy koulua todennäköisesti lukiota ja jotain tollasta, joka on aika raskasta ja tota niin kuin enemmän sitä huomioo, että jos on huono päivä niin ei jää sitten länkyttää siihen ovelle kaikkee... vaan osaa lähteä oikeessa tilanteessa pois ja tota noin....ei yritä kauheesti kysellä siltä nuorelta mä en ainakaan kyselis et:” No mikä on, mikä on?” Mä odottaisin et se sit ite kertoo jos siltä siit tuntuu (H1)

Yksi nuorista totesi, että itse todennäköisesti menisi katsomaan, kuinka nuorella sujuu. Pelkät kyselyt tilanteesta eivät aina riitä. Hän koki tärkeäksi yhteyden osastolle.

*...kun muutti sinne alas joskus teki mieli lähtee sinne ylös vaan syömään ja sillei et pysyis se yhteys kuitenkin sinne ylös jotenkin...
...mut sit siihenkin on vaikee just ettei sinne voi vaan mennä syömään ruuat on laskettu ja... Se on vähän hankala systeemi just... Muistelen vaan niitä tunteita mitä silloin oli, kun muutti sinne. Kyllä se oli joskus ihan kiva käydä siellä ylhäälläkin, kuitenkin ollu koko elämän koti siellä...(H3)*

Asumisharjoittelussa nuoret kokivat huonona kotiintuloajat. Itsenäistymisasunnolla tulee olla kello 22 jolloin aikuinen tulee tällöin tarkastamaan, että nuori paikalla. Aikataulusta joustettiin, jos asiasta sopi aikuisen kanssa aikaisemmin, mutta silti kotiintuloajan toivottiin olevan myöhäisempi. Yksi haastateltavista totesi sääntöjen muutoin olleen kohtuullisia. Toisen haastateltavan mielestä sääntöjä oli paljon ja ne ottivat päähän. Hän koki, että velvollisuuksia oli itsenäistymisasunnossa enemmän, mutta säännöt olivat samat kuin osastolla asuessa. Yksi haastateltavista mainitsi ärsyttävimpänä seikkana sen, että aikuiset saattoivat tulla asuntoon sisälle omilla avaimillaan, jos ei avannut ovea ovikellon soidessa.

Itsenäistymisasunnossa yhtä aikaa toisen nuoren kanssa asuneet nuoret kokivat soluasumisen huonoksi vaihtoehdoksi. Molempien kohdalla yhteiselämä ei sujunut. Ongelmana koettiin se, että mikäli halusi itse tehdä jotain, se häiritsi toista ja jos halusi itse olla rauhassa, olikin asunnossa toisen kaveri käymässä. Yhteisasumisesta vaikeutti myös se, etteivät nuorten keskenään sopimat asiat esimerkiksi tiskivuoroissa onnistuneet. Molemmat nuoret kokivat parempana vanhan käytännön, jolloin lastenkodilla oli kaksi erillistä itsenäistymisasuntoa. Hyvänä puolena kämppisasumisesta nousi esille, että nuori oppi ottamaan naapurit huomioon sekä sai kokemusta soluasumisesta. Molemmat nuoret sanoivat, etteivät aio enää vastaisuudessa asua kämppiksen kanssa.

5.4.3 Lastenkodista poismuutto

Kaikki haastateltavat kokivat asumisharjoittelun tärkeimmäksi osa-alueeksi itsenäistymisohjelmassa. Asumisharjoittelu oli hyvä välivaihe ennen omaan asuntoon muuttamista. Nuoret kokivat, että muuttaminen omaan asuntoon olisi vaikeampaa, jos asumisharjoittelujaksoa ei olisi. Asumisharjoittelussa tuki oli tarvittaessa lähellä ja nuori pystyi totuttelemaan ajatukseen lastenkodin yhteisöstä irtautumiseen. Nuoren ja lastenkodin

välille muodostunut side koettiin katkeavan liian nopeasti, jos muuttaa suoraan pois laitoksesta. Tuntemuksena voi olla tyhjän päälle jäänti lastenkodin tuen suhteen.

Ois se ollu kyllä aika iso pudotus sillei suoraan omaan kotiin. Ehkä sen takia koska just, muuttaa omaan kotiin niin se yhteys tänne ei samanlainen kun, jos sä muutan niin kun omasta kotoo oikeeta kotoo omaan kämppään niin silloin pysyy se yhteys kuitenkin. Ja sen takia jos sä täältä muutat suoraan omaan kämppään se katkeaa aika hyvin se side siinä. Sitä voi olla vähän tyhjän päällä, siinä voi kyllä masentuu aika äkkiä, jos muuttaa. (H3)

Asumisharjoittelussa koettiin tärkeäksi yksinolon harjoittelu. Yhden haastateltavan mielestä nykyinen itsenäistymisasunto oli liikaa tapahtumien keskellä tähän tarkoitukseen.

No kyl mä aika varma oon, et jos mä oisin suoraan kyl muuttanut niin se olis ollu aika paljon vaikeempaa. Siis sinänsä kylhän se rahankäyttö ja tämmönen, mut se niin kuin itekseen olo omien ajatuksien kanssa niin se niin kun tarvii sitä pientä harjotusta. Pysty niin ku olee ittensä kanssa. Se voi olla vähän, et niin ku jos suoraan muuttais ni ihan siis sillei et oo edes niin ku ettei oo lähellä joku niin ku hoi-taja tai kuka tahansa siinä ettei voi niin ku mennä sillei kysyy keneltäkään mitään. Se vois olla ehkä se tottuminen niin paljon vaikeempaa jos suoraan muuttaa, var-sinkin jos muuttais niin ku jonnekin kauas et sinänsä... Mähän muutin ihan tohon lähellekin vielä. (H2)

Kaikki haastateltavista jäivät kunnan jälkihuollon asiakkaiksi sijoituksen päätyttyä ja muuttivat heidän tarjoamiin asuntoihin. Nuoret tapasivat sosiaaliviraston jälkihuollon työntekijää ennen muuttoa ja kartoittivat yhdessä tämän kanssa nuoren tilannetta ja etsivät sopivaa asuntoa. Jälkihuollon työntekijän kanssa käytiin läpi enemmän omaan asuntoon liittyviä kysymyksiä. Omaha-ohjaaja oli ainakin alussa neuvotteluissa mukana ja nuoren kanssa katsomassa tarjottua asuntoa.

Yksi haastateltavista piti muuttoa hänen ja jälkihuollon välisenä asiana ja siirtyneensä jälkihuollon asiakkaaksi. Toinen haastateltavista oli sitä mieltä, että hänet sysättiin liikaa jälkihuollon työntekijöiden hoidettavaksi ja kritisoi sitä, etteivät nämä työntekijät olleet kiinnostuneita nuoren asioista. Lastenkodin työntekijöiltä nuoret kokivat saaneensa rahallista tukea ja fyysistä apua muutossa tai asunnon siivoamisessa. Nuoret toivoivat, että lastenkoti pitäisi nuoriin yhteyttä aktiivisemmin, kun nuori muuttaa pois lastenkodista. He sanoivat, että nuoreen kannattaa pitää yhteyttä jos hän on vähääkään vastaanottavainen tähän. Lastenkoti ei saa olettaa, että nuori ei halua yhteydenpitoa, mikäli hän ei itse soita tai tule käymään.

Ehkä se, että täältäpäin soitettas ja kysytään miten menee eikä odoteta sillei, et nuori ei halua pitää yhteyttä jos ei hän soita et... ehkä sitä. (H1)

Jälkihuollon työntekijään nuoret tukeutuivat ajoittain käytännön asioiden hoitamisessa. Tärkeänä tuen muotona nousivat esille nuoren omat verkostot sukulaisiin ja ystäviin. Heiltä nuoret kokivat parhaiten pystyvänsä kysymään neuvoa pulmatilanteissa. Yksi haastateltavista nosti esille nuoret, joilla ei ole hyviä sosiaalisia yhteyksiä lastenkodin ulkopuolella. Heidän oman elämän aloittaminen voi olla vaikeaa.

No onhan se nyt vähän perseestä, että ensin kasvatetaan joku lapsi ja nuori sillei mahdollisimman vakaaks ja muuten ja sitten se tavallaan lempataan koko yksilö yksinäisyyteen ja sillei.. Niin siinä voi käydä aika huonosti aika monelle se just aika kriittinen vaihe sillei ja se on aika keskeinen systeemi se järjestelmä. Et siinä vaiheessa ne ongelmat tulee aika helposti. Voi vaan kuvitella sillei tapauksia, jotka ei... Jolla ne sosiaaliset suhteet ei oookkaan ihan isoja ja muuta. Siinä voi käydä aika köpelösti. (H3)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Itsenäistymisohjelman osa-alueet

Erilaiset teemat painottuivat haastatteluissa sen mukaan, miten merkitykselliseksi nuori koki ne. Nuoren yksilöllisyys ja sen huomioiminen oli teema, joka korostui kaikissa haastatteluissa. Oli tärkeää, että aikuiset tunsivat nuoren taidot ja pystyvät sen mukaan soveltamaan, millaista tukea nuori tarvitsee. Nuori saattoi kokea jonkin alueen turhauttavaksi tai se jätettiin hänen kohdallaan väliin. Nuoren mielestä kyseinen osio pystyi olemaan jonkun toisen nuoren kohdalla tarpeellinen. Nuoren taidot osattiin huomioida suurimmassa osassa itsenäistymisohjelmaa.

Itsenäistymisohjelma pitää pystyä soveltamaan jokaisen nuoren näköiseksi. Tulevaisuudessa pitää pystyä paremmin yhdessä nuoren kanssa kartoittamaan nuoren taidot ja kehitystarpeet. Hänen kanssaan tulee yhdessä luoda työskentelylle tavoitteet, joihin sitoudutaan molemmin puolin. Näin pystytään keskittymään asioihin, jotka ovat nuoren kohdalla tarpeellisia, eikä aikaa käytetä itsestään selvien asioiden läpi käymiseen ja tätä myötä lasketa nuoren motivaatiota itsenäistymiseen liittyviin teemoihin. Nuoren kanssa tehty suunnitelma ja tavoitteet pitää tarkastaa ja käydä läpi nuoren kanssa ja päivittää tasaisin väliajoin. Suunnitelma on tärkeä osa laajempaa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa,

joka laaditaan lastenkodissa. Nuorten kokemusten perusteella he eivät hahmottaneet suurempaa kokonaisuutta neuvottelujen takana. Selkeämpien tavoitteiden ja välitavoitteiden luominen jo itsenäistymisohjelmaan yhdessä nuoren kanssa parantaisi nuorten osallistumista neuvotteluihin ja heidän ymmärrystään siitä, kuinka ne liittyvät konkreettisesti heidän elämäänsä.

Omahoitaja on itsenäistymisohjelmassa vastuuhenkilönä ja pääasiallisena tuen antajana. Työskentely nuoren kanssa ei rajoitu ainoastaan itsenäistymisohjelmaan vaan takana voi olla jo useita vuosia kestänyt suhde nuoren ja omahoitajan välillä. Haastattelujen perusteella onkin vaikeaa arvioida omahoitajuuden vaikutusta itsenäistymisohjelmassa, koska se sitoutuu laajempaan kokonaisuuteen nuoren kanssa työskentelyssä. Tärkeää on, että omahoitaja tuntee nuoren ja hänen asiansa. Näin omahoitaja itsenäistymisohjelman vastuuhenkilönä pystyy tukemaan nuorta parhaiten ja tietää hänen kehitystä tarvitsevat kohdansa. Näin itsenäistymisohjelman osa-alueita osataan kohdentaa nuorelle sopiviksi. Luottamuksellinen suhde nuoren kanssa mahdollistaa sen, että myös itsenäistymiseen liittyviä vaikeita asioita voi käsitellä nuoren kanssa.

Nuoren huomioiminen yksilönä tulee näkyä myös siinä, miltä suunnalta tuki tulee nuorelle itsenäistymisohjelmassa. Joku nuorista voi kokea omahoitajan läheiseksi ja haluaa työskennellä lähinnä hänen kanssaan, toinen nuorista voi haluta työskennellä useamman ihmisen kanssa. Nuoren kanssa tulee kartoittaa se kenen henkilön tai henkilöiden kanssa nuori alkaa työskennellä itsenäistymisohjelman parissa. Myös nuorten kokouksia pidettäessä on hyvä huomioida, kuinka paljon ihmisiä kokouksiin osallistuu nuorten lisäksi. Liian monet ihmiset kokouksessa saattavat haitata asioiden käsittelyä. Henkilökunnan vaihtumistilanteissa on tärkeää taata itsenäistymisohjelman jatkuvuus, ettei jokin osa-alue jää nuoren kanssa kesken. Ihanteellisinta on, jos nuorelle voidaan omahoitajan vaihdostilanteessa taata tuttu ihminen työn jatkajana.

Haastattelujen perusteella keittiökoulua voidaan pitää toimivana rakenteena itsenäistymisohjelmassa. Nuoret kokivat sen olevan hyvä peruspaketti. Nuorten mielestä keittiökoulun suurin hyöty ei ollut ruuanlaiton perustaitojen oppiminen. Monet nuorista ovat oppineet näitä taitoja koulun kotitaloustunneilla. Tärkeiksi kohdiksi keittiökoulun ohjaustuokioissa nousi ruokaostosten ja hintavertailun harjoittelu sekä uusien monipuolisten ruokien valmistaminen. Näiden taitojen parempi hallinta olisi ollut hyväksi myös nuorelle, joka ei osallistunut keittiökouluun. Aikuisen kanssa vietetty kahdenkes-

kinen aika on tärkeä osa keittiökoulun toteutusta. Ohjaustuokiot tulee nähdä nuorten kohtaamisena, eikä ainoastaan taitojen opettelemisena.

Kodinhuollollinen osa-alue ei toteutunut nuorille pidetyssä keittiökoulussa. Kodinhoidon perustaidot opitaan osastolla asuessa ja niihin ei tarvitse paneutua nuorten kanssa keittiökoulun ohjaustuokioiden aikana. Sen sijaan jotkut osa-alueet, jotka eivät kuulu viikoittaiseen siivoukseen voivat olla hankalia nuoren muutettua omaan asuntoonsa. Nämä ovat alueita, joiden on hyvä sisältyä keittiökoulun kodinhoidon osa-alueeseen.

Keittiökoulun ohjaustuokioiden pitäminen ei saa jäädä nuoren kohdalla kesken. Tämä nousi esille haastattelussa, jossa nuoren keittiökoulu oli lakannut parin kerran jälkeen. Keittiökoulusta antoi positiivisinta palautetta nuori, jolle pidettiin ohjaustuokioita eniten. Keittiökoulun ohjaustuokioiden rakentumiselle tulisi lastenkodissa luoda sellaiset edellytykset, että osastolta pystytään järjestämään aikaa ohjaustuokioille säännöllisesti. Ohjaustuokioista sovittaessa pitää ottaa huomioon nuoren mielipide sekä olla avoin mahdollisesti tapahtuville muutoksille, joita voi tapahtua myös nuoren aikatauluissa. Keittiökoulun ohjaustuokioiden järjestämiseen tulee käyttää aikaa, että ohjelma toteutuu nuoren kanssa. Tällöin muutaman kerran muutokset eivät haittaa niin paljoa ja varmistetaan, että keittiökoulu tulee pidetty kaikille nuorille.

Haastattelujen perusteella nuoret kokivat Umrella-työkirjan turhaksi. Työskentely muotona umbrella-työkirja ei ollut näiden nuorten kohdalla toimiva. Umbrella-työkirjan tehtävien ongelmaksi nousi niiden ulkokohtaisuus, tehtäviä tehtiin ilman suurempaa miettimistä. Nuorten kanssa ei valittu heille sopivia tehtäviä vaan tehtäviä tehtiin suurimmaksi osaksi siinä järjestyksessä missä ne olivat työkirjassa. Nuoret kokivat tehtävien olleen tylsiä, eivätkä olleet motivoituneita kirjan täyttämiseen. He tarvitsivat selkeästi haasteellisempia tehtäviä kansion teemojen piirissä. Työkirjan täyttäminen jäi kesken nuorten kanssa. Tämä luo käsityksen siitä, etteivät aikuisetkaan kokeneet työkirjaa hyödylliseksi menetelmäksi.

Timonen-Kallio (2007: 57, 67-68) esitti tutkimuksessaan kritiikkinä Umbrella-työkirja menetelmää kohtaa sen, että työskentely nuoren kanssa voi olla pinnallista ja mekaanista työkirjan täyttämistä. Tällöin siinä ei tapahdu nuoren kohtaaminen dialogin ja palautteen myötä. Työkirjan täyttämisestä tulee pakollinen suoritus, jossa ei tapahdu nuoren kasvua itsenäistymisen teemoissa. Tämä esitetty kritiikki näyttää toimivan Reunalassa.

Tämän perusteella herää kysymys siitä, onko henkilökuntaa perehdytetty tarpeeksi työkirjan käyttöön, että sitä osataan käyttää soveltaen ja hyödyntää oikealla tavalla nuorten kanssa työskenneltäessä. Työmuodon tarkoituksen mukainen käyttö lisää molempien osapuolten motivoituneisuutta ja mahdollistaa työskentelyn periaatteisiin eli elämänhallinnan ja subjektiviuden tukemiseen ja dialogisuuteen pääsemisen. Työkirja menetelmää on käytetty Reunalassa jo parin vuoden ajan eikä sen käyttö toteuta tavoitteitaan. Työkirjassa käsitellyt asiat ovat tärkeitä nuoren itsenäistymisessä, mutta onko tämä työkirja soveltuvien menetelmä juuri tälle lastenkodille. Tarpeena on kehittää Reunalalle sopiva työkirja samoihin teemoihin liittyen tai soveltaa Umbrella-työkirjaa tehokkaammin käyttöön. Yhtenä kehitysajatuksena on hyödyntää työkirjan tekemisessä ja taitojen seuramisessa tietotekniikkaa ja sen eri mahdollisuuksia.

Haastattelujen teema-alueista korostui eniten asumisharjoittelu itsenäistymisasunnossa. Kaikki haastateltavat kokivat sen merkityksellisimmäksi osaksi itsenäistymisohjelmaa. Toimivana rakenteena asumisharjoittelussa oli opittujen elämänhallinnan taitojen testaaminen käytännössä. Asumisharjoittelu sai nuoren panostamaan omaan elämänhallintaansa ja osoittamaan, että hän pärjää omillaan. Kokemuksesta sai tuntuman oikeaan yksin elämiseen. Asumisharjoittelu on laitoksesta itsenäistyvälle nuorelle tärkeä välivaihe ennen omaan asuntoon muuttamista. Itsenäistymisasunnossa asuessa konkretisoi-
tuu pian käsillä oleva poismuutto laitoksesta.

Haastattelujen perusteella soluasuminen ei ole sopivin muoto asumisharjoittelussa. Nuoret pystyivät nimeämään muutaman positiivisen puolen kämppisasumisesta, mutta nämä asiat olivat pieniä verrattuna kämppisasumisen saamaan kritiikkiin. Haasteet omassa itsenäisestä selviämisestä ovat jo suuret, joten nuoren on vaikea huomioda toista nuorta asuinkumppaninaan. Nuoret ovat asuneet monta vuotta lastenkodissa, joka on tiivis yhteisö. Yksinolon opettelu on tärkeä puoli asumisharjoittelussa. Yksinolon opettelua pitäisi tukea jo ennen asumisharjoittelun alkua, mutta sen tulisi mahdollistua viimeistään asumisharjoittelussa. Kämpin kanssa eläneet nuoret nostivat esille, että lastenkodissa ennen olleet erilliset itsenäistymisasunnokset olivat parempi järjestelmä. Asunnossa yksin asunut nuori ei esittänyt tätä kritiikkiä vaan sanoi oppineensa asumisharjoittelussa nimenomaan yksinoloa. Yksin asuminen asumisharjoitteluasunnossa palvelee paremmin itsenäistymisohjelman tavoitteiden toteutumista ja nuoren siirtymistä omaan asuntoon.

Itsenäistymisasunto on läheisessä yhteydessä lastenkodin kanssa. Tämä voidaan nähdä hyvänä ja huonona puolena. Toisaalta nuoret tarvitsivat ja halusivat tukea asumiseensa, mutta toisaalta he kokivat, että aikuiset kontrolloivat liikaa asumista. Yhteys nuorten kanssa tapahtui paljon aikuisen luomien sääntöjen mukaan. Nuoren tarvitsemaa tukea ja kontrollia pitää pystyä vähentämään asumisharjoittelun edetessä, kun hän osoittanut pärjäävänsä asunnossa ja huolehtivansa asioistaan. Nuori tarvitseekin usein enemmän sosiaalista tukea ja kiinnostuneisuutta hänen asioistaan kuin ulkoisen elämänhallinnan tarkkoja struktuureja ja niiden valvomista. Tärkeää on, että luottamuksen saavuttamisen myötä joustavuus rajoissa kasvaa siihen suuntaan, että nuori vastaa itse enemmän elämästään. Kehityskohteena voisi olla kauempana oleva itsenäistymisasunto, jonne nuori voisi muuttaa pärjättyään lähempänä olevassa itsenäistymisasunnossa.

Opinnäytetyössä tulee ilmi puute lastenkodin tarjoamassa tuessa, kun nuori muuttaa pois lastenkodista. Laitoksesta pois muutto ja itsenäisen elämän aloittaminen omillaan on haastava vaihe nuoren elämässä. Nuori tarvitsee siihen muutakin tukea kuin sen minkä saa kunnan jälkihuollolta. Lastenkodin ei tule vähätellä omaa osuuttaan nuoren kasvatuksessa ja elämässä. Nuoret ovat asuneet lastenkodissa usean vuoden ajan ja lastenkodilla on mahdollisuus tarjota erilaista tukea kuin jälkihuollolla, joka ei ole ollut nuoren verkostossa mukana niin pitkää aikaa.

Heti muuttamisen on tärkeää pitää nuoreen yhteyttä, ettei suhde nuoren ja lastenkodin välillä katkea liian dramaattisesti ja nuori koe itseään hylätyksi. Nuoren ja lastenkodin välisen yhteyden tukeminen tulee kyseeseen varsinkin niiden nuorten kanssa, joilla ei ole tukenaan omaa sosiaalista verkostoa. Nuori voi jäädä helposti yksin, jos hän ei itse halua pitää yhteyttä lastenkotiin eikä hänellä ole muita sosiaalisia verkostoja tukenaan. Yhteydenpito lastenkodin ja nuoren välillä ei voi olla nuoren vastuulla tai riippua ainoastaan omahoitajan aktiivisuudesta. Sidettä nuoreen pitää tukea järjestelmällisesti ja suunnitellusti, mikäli nuori on siihen vastaanottavainen.

Lastenkodin tulee kehittää rakenne, kuinka se tukee poismuuttanutta nuorta ja on enemmän mukana nuoren jälkihuollossa. Työskentely jälkihuollon kanssa alkaa ennen nuoren poismuuttamista ja tapahtuu limittäin lastenkodin tekemän työn kanssa. Tämän limittäisyyden tulisi jatkua myös silloin, kun nuori muuttaa omaan asuntoon. Lastenkodin toimintakäytännöksi tehty rakenne varmistaa sen, ettei yhteydenpito nuoreen unohdu lastenkodin arjessa. Tehtävään tulisi valita yhdessä nuoren kanssa vastuuhenkilö, jolle

varataan työn puitteissa aikaa tavata nuorta tai pitää häneen yhteyttä muulla keinoin. Nuorelle on tärkeää tieto siitä, että häntä ajatellaan ja ollaan kiinnostuneita hänen kuumistaan. Pelkkä puhelinsoitto tai kutsu käymään kahvilla saattaa merkitä paljon. Nuoresta riippuu, kuinka kauan tällaista tukea tarvitaan vielä lastenkodin osalta ja kuinka intensiivistä tuen tarvitsee olla. Nuoren tukeminen ei tarvitse siis olla päivittäistä tai edes viikoittaista. Pääasia on, että sen laatu muotoutuu nuoren itsensä tarpeita huomioiden.

Nuorten mielipiteet ovat erittäin tärkeitä siinä kuinka lastenkodin toimintaa voidaan vastaisuudessa kehittää eteenpäin. Lastenkodin tulee kerätä palautetta itsenäistyneiltä nuorilta. Tähän voidaan lastenkodissa kehittää joku tietty työmuoto, esimerkiksi strukturoitu haastattelu tai kirjallinen lomake. On tärkeää kysyä nuorten palautteita ja kehitysnäkökulmia jokin aika sijoituksen päättymisen jälkeen. Näin nuoret pystyvät paremmin arvioimaan työskentelyä. Palautteen pyytäminen nuorilta toimii myös yhtenä lastenkodin henkilökunnan yhteydenpitomenetelmänä nuoriin.

6.2 Itsenäistymisohjelman periaatteet

Elämänhallinnassa on kyse yksilön kyvystä tehdä elämänsä myönteisesti ohjaavia päätöksiä sekä hänen osallisuudestaan erilaisiin rakenteisiin niin, että hän kykenee elämään aineellisesti ja henkisesti turvattua elämää (Hämäläinen 2000: Liite 1.) Itsenäistymisohjelmassa harjoiteltiin tärkeitä elämänhallinnan taitoja vähitellen. Uusissa tilanteissa nuorten elämänhallinnan taitoja tuettiin aikuisen mukana ololla ja opastuksella. Koulunkäynti ja sieltä työelämään siirtyminen ovat tärkeitä elämänhallinnan taitoja nuoren itsenäistymisessä ja omaan elämään siirtymisessä. Koulunkäyntiä pitää nuorten kokemusten perusteella tukea enemmän. Aikuisten pitää olla kiinnostuneita ja kannustavia koulun suhteen sekä huomioda se, että koulunkäynti voi olla nuorelle rankkaa ja voimia vievää.

Jokaisella nuorella oli elämänhallinnan taitoja, jotka olivat kehittyneet itsenäistymisohjelman ulkopuolella tavallisessa kasvatustyössä. Nuorten jo osaamat elämänhallinnan taidot pystyttiin huomiomaan suurimmassa osaa itsenäistymisohjelmaa. Tämä varmisti sen, että häntä tuettiin enemmän osa-alueissa, jotka olivat heikompia hänen kohdallaan.

Umbrella-työkirjan osa-alueessa nuoren jo osaamat elämönhallinnan taidot tulee huomioida paremmin. Nuoret olivat motivoitumattomia työskentelemään tehtävien parissa. Tehtäviä ei keskitetty heidän kohdalla tarpeellisiin asioihin, jotka vaativat pohtimista sekä elämönhallinnan taitojen opettelua. Työkirjan tehtäviä tulee soveltaa enemmän arkeen ja todelliseen elämään liittyviksi, jotta elämönhallinnan tukeminen mahdollistuisi paremmin. Arjen oikeissa olosuhteissa ja ongelmissa pystytäänkin tukemaan elämönhallintaa parhaiten (Hämäläinen 2000: 22-23). Asumisharjoittelussa itsenäistymisasunnossa nuoret kohtasivat oikeaa arkea ja pääsivät kokeilemaan elämönhallinnan taitoja käytännössä. Aikuiset tukivat nuorta hänen kohtaamissaan ongelmissaan ja tukivat nuorten arjen hallintaa positiivisella palautteella.

Itsenäistymisasunnossa asuessaan nuoret saattoivat toimia samalla tavalla kuin osastolla asuessaan, mutta kokivat saaneensa positiivista palautetta vasta silloin. He kokivat tulleen huomioduksi paremmin itsenäistyvinä nuorina asuessaan itsenäistymisasunnossa. On tärkeää, että aikuiset huomioivat ja antavat palautetta nuoren osaamista taidoista jo aiemmin kuin itsenäistymisasunnossa asuessa. Aikuisen suhde nuoreen muuttui ja kahdenkeskisyys oli erilaista, nuoren muuttaessa itsenäistymisasuntoon. Pienempiä lapsia ei ollut häiritsemässä kahdenkeskistä aikaa. Haasteena on kehittää itsenäistyvän nuoren kohtaamista jo osastolla tehdyssä työssä. Näin itsenäistymisasunto ei näyttele liian suurta osaa itsenäistymisohjelmassa. Kahdenkeskisen ajan merkityksellisyys nuorille korostui myös keittiökoulun osa-alueessa. Elämönhallinnassa onkin tärkeää yksilön osallisuus riittävästä ihmissuhteista (Hämäläinen 2000: Liite 1.)

Nuorten haastatteluissa ihmissuhteiden merkitys korostui myös nuorten sosiaalisten verkostojen tärkeytenä. Nämä olivat merkityksellisiä nuorille, kun he muuttavat pois lastenkodista. Lastenkotiin muodostuneet suhteet voivat katketa pois muuton yhteydessä. Poismuutto laitoksesta on vaihe, jolloin nuoren elämönhallinta voi pettää ja ongelmat alkaa kasaantua. Jälkihuolto-oppaassa (Laaksonen 2004b: 11) todettiin, että sijoituksen aikana on tärkeää hyvissä ajoin varmistaa, että nuorella on ainakin yksi sijoituksesta riippumaton merkittävä ihmissuhde. Näiden nuorten kohdalla pystyttiin siihen, koska he korostivat suhteiden merkitystä. Tärkeää on turvata, että lastenkoti kuuluisi jollain osalta nuoren sosiaaliseen verkostoon myös poismuuton jälkeen.

Itsenäistymisohjelmassa vahvistettiin nuorten subjektiviutta antamalla heidän päättää asioista, jotka vaikuttavat heidän itsenäisen elämän muotoutumiseen. Subjektina toimi-

va ihminen pystyy ottamaan aktiivisen toimijan roolin omassa elämässään. Hän kykenee tekemään valintoja, jotka vaikuttavat hänen elämänsä muotoutumiseen. (Mönkkönen 2007: 142-144.) Itsenäistymisohjelmassa vastuuta siirrettiin nuorelle vähitellen. Nuorten mielipiteitä kysyttiin liittyen itsenäistymisohjelman osa-alueiden toteuttamiseen. Nuorten mielestä joissain tapauksissa aikuisella oli liian suuri päätävävalta suhteessa nuoreen. Myös jotkut säännöistä ja käytännöistä koettiin liian rajoittavina ja nuorilla saattoi olla tunne, että joku vartioi heitä omassa asunnossaan. Suhteessa nuorten kanssa ei ollut päästy vielä yhteistoiminnallisuuteen, jossa molemmilla osapuolilla on luottamus ja sitoutuminen yhdessä sovittuihin asioihin. Tällöin osapuolten välillä ei tarvita kontrollia tavoitteisiin pääsemiseksi. (Mönkkönen 2007: 120-123.)

Aikuisten pitää siirtää nuorelle enemmän vastuuta omassa elämässään ja antaa tilaa nuoren omille valinnoille. Aikuisten pitää luottaa nuoreen ja hänen tekemiin valintoihinsa. Aikuinen ei voi määrätä ja päättää asioita nuoren puolesta vaan hänen tulee ottaa nuori tasapuolisena kumppanina huomioon. Työskenneltäessä nuoren kanssa aikuisen tulee kohdella nuorta subjektina. Subjektivius onkin ominaisuus, johon kasvetaan ja sitä pystytään vahvistamaan parhaiten kohtelemalla yksilöä subjektina (Hämäläinen 2001, 62). Nuoren ottaminen mukaan enemmän itsenäistymisohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa motivoi nuorta työskentelemään teemojen parissa. Dialogisuus ja nuoren kuuleminen itsenäistymiseen liittyvissä asioissa edistää nuorten subjektiutta ja tätä myötä heidän elämänhallintaansa.

Nuorille oli tärkeää, että lastenkodissa oli ihmisiä, jotka tunsivat heidät jo pidemmän ajan takaa. Luottamukselliseksi muodostunut suhde edistää dialogista kohtaamista nuorten kanssa. Aikuinen tuntee nuoren oikeasti, eikä ole tutustunut häneen ainoastaan papeiden perusteella. Suhde on vastavuoroinen, eli myös nuori tuntee aikuisen ja on tutustunut häneen. Dialogiseksi muodostunut suhde on osapuolten välinen tasavertainen suhde, joka perustuu luottamuksellisuuteen, avoimuuteen ja kunnioitukseen. (Hämäläinen 2001: Liite 1.) Itsenäistymisohjelman osa-alueisiin kaivattiin joustavuutta etenkin siinä milloin nuoren kanssa toteutetaan ohjelman osa-alueiden parissa. Nuoren menot ja oma elämä tulisi huomioida paremmin ja joustaa tehdyssä suunnitelmissa, näin tasavertaisuus nuoren kanssa toteutuisi paremmin.

Haastatteluissa nousi esiin nuoren kuunteleminen ja hänen kanssaan käytyjen keskustelujen syvyys. Dialogisuuden ei voida katsoa toteutuvan, jos keskustelut nuoren kanssa

ovat pinnallisia ”Miten menee” ”Hyvin” keskusteluja. Neuvotteluissa dialogisuuden toteutumista voi haitata liian monet paikalla olevat ihmiset. Neuvotteluissa dialogisen kohtaamisen huomioiminen onkin haaste. Vaarana on, että nuoren kohtaamiset jäävät vajaiksi, pinnallisiksi keskusteluiksi tai tankkaamiseksi asioista, joista nuori ei sillä hetkellä halua puhua. Aikuiselta tarvitaankin herkkyyttä havaita tilanteet ja osata toimia niissä dialogisemmin. Koska dialogisuuden taustalta löytyy luottamuksellisuus, ei voidakaan olettaa, että jokainen suhde nuoren kanssa muodostuisi täysin dialogiseksi. Dialogisuutta voidaan kuitenkin huomioida enemmän neuvotteluissa ja nuoren kohtaamisessa. Aikuisen tulee olla oikeasti läsnä ja kuunnella nuorta ja ottaa hänen mielipiteensä huomioon. Tämä parantaa myös muiden periaatteiden huomioimista ja sitä myötä nuoren kasvua itsenäiseksi.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa nuorten kokemuksia Reunalan lastenkodin itsenäistymisohjelmasta. Näiden kokemusten perusteella halusin löytää itsenäistymisohjelman hyviä sekä kehitettäviä puolia. Lisäksi tavoitteenani oli tarkastella näkyvätkö nuorten kokemuksissa itsenäistymisohjelman taustalla olevat periaatteet eli elämänhallinnan ja subjektiviuden tukeminen sekä dialogisuus.

Haastattelin kolmea lastenkodista itsenäistynyttä nuorta. Haastattelu osoittautui oikeaksi menetelmä valinnaksi, koska nuoret puhuvat pohdiskelevasti. Tällaista tekstiä olisi ollut vaikea tuottaa paperille kyselylomakkeeseen vastatessa. Haastattelujen edetessä huomasin omien taitojeni haastattelijana karttuvan ja oppineeni aikaisemmista haastatteluista. Jälkeenpäin ajatellen olisi ollut hyödyllistä suorittaa esihaastattelu, jossa olisin testannut haastattelurunkoa ja saanut harjoitusta haastattelijana. Esihaastattelun tekemiselle asetti rajoituksen se, ettei sopivia haastateltavia ollut enempää. Yksi vaihtoehto olisi ollut, että olisin haastatellut ensimmäisen haastateltavani kahteen otteeseen. Haastatteluista jäin pohtimaan sitä osasinko kysyä nuorilta oikealla tavalla neuvotteluista ja niiden pohjalta tehdyistä hoito- ja kasvatussuunnitelmista. Nuoret sivuuttivat nämä teemat nopeasti ja nyt jäin olettamukseen, etteivät nuoret hahmottaneet neuvottelujen takana olevaa kokonaisuutta.

Tutkimusjoukon pienuus ei haitannut tutkimusongelmaan vastaamista. Tuloksissa kysymys on juuri näiden nuorten kokemuksista, eikä niitä pysty yleistämään kaikkia nuoria koskeviksi. Opinnäytetyössäni löysin kuitenkin nuorten kokemuksista kohtia, joiden huomioiminen parantaisi itsenäistymisohjelman toimivuutta myös muiden nuorten kohdalla. Nuorten erilaiset mielipiteet asioista rikastuttivat aineistoa ja toivat esille nuorten yksilöllisyyden teeman. Ei olekaan mahdollista tehdä yhtä ainoaa itsenäistymisohjelmaa kaikille nuorille.

Opinnäytetyön mukaan itsenäistymisohjelma on tarpeellinen kokonaisuus lastenkodista itsenäistyville nuorille. On tärkeää, että itsenäistymisohjelman osa-alueet suoritetaan nuoren kanssa loppuun saakka. Omahoitaja on tärkeässä roolissa itsenäistymisohjelmassa ja nuoren kasvussa lastenkodissa. Keittiökoulu ja asumisharjoittelu ovat toimivia itsenäistymisohjelman osa-alueita. Niidenkin toimintaa voidaan kehittää paremmin nuorten tarpeita vastaaviksi. Elämönhallinnan tukeminen näkyi kaikissa itsenäistymisohjelman osa-alueissa. Nuorten subjektiutta pystyttiin myös tukemaan itsenäistymisohjelmassa. Nuoren huomioimista subjektina ja elämäänsä ohjaavana toimijana tulisi parantaa heidän kohtaamisessaan. Näin mahdollistuisi paremmin dialoginen työskentely nuorten kanssa ja heidän elämönhallintansa tukeminen entistä paremmin.

Opinnäytetyöstä nousee kehitysehdotuksia, joihin vastaaminen on seuraava haaste lastenkodin työskentelyssä ja itsenäistymisohjelman parantamisessa. Itsenäistymisohjelmaa on muokattava entistä enemmän nuoren yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaksi. Nuorta on otettava yhä enemmän mukaan itsenäistymisohjelman tavoitteiden luomiseen ja suunnitteluun. Umbrella-työkirjan käyttöä tulee soveltaa paremmin, että työskentelyssä toteutuu tavoite nuoren kohtaamisesta. Soluasuminen ei ole paras asumismuoto itsenäistymisasunnossa. Mahdollisuuksien mukaan lastenkodin on hyvä hankkia itsenäistymisasunto, joka ei ole niin tiiviissä yhteydessä lastenkodin kanssa kuin nykyiset asunnot. Lastenkodin on kehitettävä rakenne, joka tukee suunnitellusti nuorta hänen muutettua pois lastenkodista. Lisäksi lastenkodin pitää luoda menetelmä, jolla kysytään palautetta ja kehitysehdotuksia nuorilta, kun he ovat muuttaneet pois lastenkodista.

Itselleni oli antoisaa haastatella nuoria ja kuulla heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan. Heidän haastattelunsa ja niiden analysointi sai aikaan itsessäni oman työn arviointia. Opinnäytetyön tekeminen auttoi minua pohtimaan, kuinka kehitän itseäni työntekijänä ja tulevaisuudessa työskentelen nuorten kanssa niin, että pystyn paremmin huomioi-

maan heidän yksilöllisyytensä ja mielipiteensä. Tehdessäni opinnäytetyötäni pidin sitä myös kontaktin ylläpitona nuoriin, jotka olivat jo muuttaneet pois laitoksesta. Nuoret suostuivat haastatteluihini mielellään ja heidän kanssaan oli helppo sopia haastattelua aikoja. Kukaan nuorista ei myöskään perunut haastatteluaikaansa. Tämä tukee käsitystäni siitä, että nuoret ovat myös innokkaita antamaan mielipiteitään ja osallistumaan sillä tavoin toiminnan kehittämiseen.

Uskon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä lastenkodille nuorten huomioimisen ja nuorten kohtaamisen parantamisessa itsenäistymisohjelmassa. Opinnäytetyön anti on nuorten kokemuksissa. Näen tärkeäksi sen, että opinnäytetyöni tulokset ja kehittämis ehdotukset ovat nousseet nuorten kokemuksista ja mielipiteistä. Ehdotukset ole vain aikuisten tekemiä olettamuksia asioiden laadusta, vaan opinnäytetyö nostaa esiin nuorten asiantuntijuuden itsenäistymisohjelmassa.

LÄHTEET

- Aaltonen, Marjo – Ojanen, Tuija – Vihunen, Riitta – Vilén, Marika 2003: Nuoren aika. Porvoo: WSOY.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1999: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 1995: Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena: 2000: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, Juha 2001: Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Hämäläinen, Juha 2000: Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden nuorten ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Kyrönseppä, Ulla – Rautiainen, Juha-Matti 1993: Lapsi laitoksessa. Helsinki: WSOY.
- Laaksonen, Sari 2004a: Huostanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Puonti, Annamaija – Saarnio, Tuula – Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.
- Laaksonen, Sari (toim.) 2004b: Jälkihuolto-opas. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky.
- Mönkkönen, Kaarina 2007: Vuorovaikutus – Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Mönkkönen, Kaarina – Nurro, Marjukka – Väisänen, Raija 1999: Sosiaalipedagogiikan käytännön sovelluksia. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Ranne, Kaarina 2002: Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä – Sosiaalipedagogiikkaa suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntija haastattelujen sekä dokumenttien valossa. Turku: Turun yliopisto.
- Saaranen-Kauppinen, Anita –Puusniekka, Anna 2006. Verkkodokumentti. KvaliMOTV : Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoar- kisto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 23.2.2008.
- Timonen-Kallio, Eeva 2007: Lastenkodin omahoitajan sosiaalipedagoginen osaaminen. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakausikirja – Vuosikirja 2007. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Timonen-Kallio, Eeva (toim.) 2000: Itsenäisen elämän ABC. Umbrella-työkirjamenetelmän käsikirja. Turku: Kaarinan sosiaalialan oppilaitos.

Vääri, Anni 2006: ”Joku vähän tuuppii” – käsityksiä lastensuojelun jälkihuollosta kahdessa Varsinais-Suomen kunnassa. Pro gradu työ. Turku: Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Verkkodokumentti.

<http://bouncer.vasso.fi/dokumentit/Joku_vahan_tuuppii_-_Kasityksia_lastensuojelun_jalkihuollosta_kahdessa_Varsinais-Suomen_kunnassa.pdf> Luettu 1.9.2007.

Julkaisemattomat lähteet:

Itsenäistymisasunnon asumisopas. 2005. Moniste. Helsinki.

Kohti itsenäistä asumista. 2005. Työntekijän manuaali. Helsinki.

Kokoukset, suunnitelma ja raportit. 2007. Moniste. Helsinki.

Lastenkodin keittiökoulu. 2005. Moniste. Helsinki.

Omahoitajuus. 2005. Moniste. Helsinki.

Keittiökoulu

Omatoimisuus
Aikuisen rooli
Nuoren mielipiteet
Nuoren jo osaamat taidot
Uuden oppiminen
Hyvät puolet
Huonot puolet
Lisäykset

Umbrella

Harjoitukset
Uusi tieto
Osatut taidot, vahvuudet, heikkoudet
Päätökset
Kannustaminen
Hyvät puolet
Huonot puolet
Puuttuvat asiat

Itsenäistymisasunto

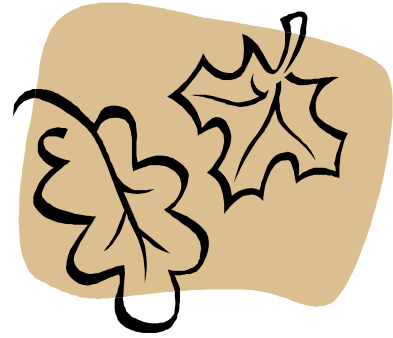
Päätös muutosta, hankinnat.
Asumisopas
Rahankäyttö suunnitelma ja toteutus
Viikko-ohjelma, millainen se oli
Sosiaalityöntekijän tapaamiset, nuorten kokoukset
Vastuu ja velvollisuudet
Uudet taidot
Hyvät puolet
Huonot puolet
Puuttuvat asiat
Muutto pois lastenkodista

Omahoitaja

Tuki
Miten erosi muista
Neuvottelut

Kehitysehdotelmat

Mikä toimi? Mikä ei?
Mitä voisi lisätä
Miten itse toimisi nuorten kanssa

Moi_____!

Opiskelen tällä hetkellä Stadiassa sosionomiksi ja teen päättötyötäni Reunalan lastenkodin nuorten itsenäistymisohjelmasta. Työssä olisi tarkoitus saada selville ohjelmaan osallistuneiden nuorten mielipiteitä ohjelmasta; millainen se on ollut, mikä siinä on ollut hyvää ja mikä huonoa. Lisäksi olisi tarkoitus kartoittaa nuorten parannusehdotuksia itsenäistymisohjelmaan.

Haluaisin haastatella sinua aiheesta. Nyt olisi mahdollisuus kertoa oma mielipide aiheesta ja kertoa ehdotuksia, joiden pohjalta voitaisiin ohjelmaa muokata paremmaksi. Haastattelut olisivat helmi-kuun alkupuolella ja pidettäisiin esimerkiksi lastenkodin kokoushuoneessa. Aikaa tulisi varata noin tunnin verran. Osallistumisesta saa pienen muistamisen.

Lopullisessa työssä ei tulla mainitsemaan haastateltavien nimiä ja koko tutkimuksessa tullaan puhumaan ainoastaan lastenkodista. Johtaja on antanut luvan tutkimuksen tekemiseen.

Otan sinuun yhteyttä pikapuoliin ja kysyn suostumustasi haastatteluun. Osallistumisesi ja mielipiteesi ovat ensiarvoisen tärkeitä. Mikäli sinulla on ennen yhteydenottoani jotain kysyttävää, voit ottaa minuun yhteyttä sähköpostitse Sanna.Tanskanen@edu.stadia.fi

Syksyisin terveisin,

Sanna Tanskanen